35e JAARGANG nr. 3 - winter 2014

VAN ZOYS TOT SOEST

TIJDSCHRIFT VAN DE HISTORISCHE VERENIGING
"SOEST - SOESTERBERG"

Historische Vereniging Soest - Soesterberg

Opgericht 8 mei 1980

Secretariaat: Steenhoffstraat 46 - 3764 BM - Soest - info@hvsoest.nl - www.hvsoest.nl

Bestuur:

Voorzitter :	**Herman Schoemaker**	Korte Brinkweg 14 hcschoe@kpn.nl	035-6015711
Secretaris :	**Johan van 't Klooster**	Ferdinand Huycklaan 2E jakvantklooster@hetnet.nl	035-5885399
Penningmeester:	**Patrick Kuijpers**	Nassaulaan 8 pkuijpers@12move.nl	035-6013060
Overige leden :	**Henk Groenesteijn**	Spinet 13 info@ hiscue.com	035-6025795
	Ton Hartman	Birkstraat 109 ton.hartman@telfort.nl	035-7851770
	Hanneke Roskam	Disselboom 58 hanneke@roskam.nu	035-6018750
	Chris Uyland	van Lenneplaan 5c cuyland@xs4all.nl	035-6013639

Inhoudsopgave winternummer 2014 **pag.**

1. Van de voorzitter 1
2. Voorwoord van de redactie 2
3. Berichten van het bestuur 4
4. Boekrecensie: Beeldende kunst in Soest en Soesterberg 7
5. Het belang van Sint Lambertus voor Soest 8
6. Vergeten voetbalhistorie Soesterberg 12
7. Uit de bladen (7) 19
8. De eerste autobus in Soest was niet meer dan een houten doos 20
9. Eens een vroedvrouw, altijd een vroedvrouw 24
10. Dokter De Vos (1893-1954) 26
11. Gezondheidszorg in Soest in de periode 1880-1910 30
12. Heilige Familiekerk Soest-zuid 75 jaar 38

Omslagfoto; Interieur H. Familiekerk Soest-zuid, muurschildering gemaakt door Abram Stokhof de Jong (1911- 1966) in 1944

Foto achterzijde; Het signeren door de auteurs Wim de Kam en Frans Stokhof de Jong van het boek "Beeldende kunst in Soest en Soesterberg"

Van de voorzitter

Het loopt weer tegen het einde van het jaar, de dagen worden korter, tijd voor wat mijmeringen. Onze vereniging houdt zich bezig met de geschiedenis van ons mooie Soest. Veel is er al over geschreven. Ons verenigingsblad van Zoys tot Soest is al jaren een bron van informatie. De meesten van ons weten veel van de geschiedenis van Soest. Onlangs is er weer een inspirerend boek bijgekomen wat een fenomeen behandelt waar nog weinig over geschreven is. De titel van het boek geeft duidelijk het onderwerp aan: ***Beeldende Kunstgeschiedenis Soest en Soesterberg.*** Een uitgave van onze HVS, de auteurs zijn Wim de Kam en Frans Stokhof de Jong. Het boek belicht een stuk Soester geschiedenis. Het zou mij niet verbazen als het boek een collectors item voor echte Soesters wordt. Soest heeft een bewogen geschiedenis maar naar wij hopen ook een prachtige toekomst.

Kerstmis en het nieuwe jaar staan weer voor de deur. Al ruim 985 jaar hebben de Soesters kerst in Soest gevierd. Eeuwen lang was de Petrus en Pauluskerk (na de reformatie in de 16e eeuw de protestante "Oude kerk") in de Kerkebuurt het centrum van de viering. De meerderheid van de Soester (boeren-)bevolking bleef ook na de reformatie de Roomse kerk trouw. Zij moesten kerst vieren zonder eigen grote kerk. Pas in 1852 werd de nieuwe Petrus en Pauluskerk aan het Kerkplein gebouwd. Het is fascinerend om te zien dat in al die jaren roomsen en protestanten in Soest vaak gescheiden opereerden maar zij respecteerden elkaar. De meerderheid van de raadsleden was rooms. De overheid benoemde een protestante burgemeester.

Kerst is een christelijke feestdag. Bisschop Ignatius gebruikte ongeveer 1900 jaar geleden in een brief aan de bewoners van Smyrna voor het eerst het woord *katholiek*. Zijn definitie: "Katholiek is algemeen en universeel met aan de ene kant eenheid in geloof en aan de andere kant verscheidenheid op onder andere sociaal en cultureel gebied en in liturgische riten". Dat was de kerk vroeger en dat is ze nog. Protestanten en Roomsen behoren tot de algemeen christelijke kerk. Met kerst komt de gemeenschap met niet gelovigen en anders gelovigen in Soest een beetje dichterbij. We zijn allen Soesters, we horen bij elkaar. Laten we elkaar blijven respecteren.

Ik wens allen gelukkige kerstdagen, we kijken hoopvol naar een mooi 2015.

Herman Schoemaker.

Voorwoord van de redactie

De omslagfoto op de voorzijde verwijst naar een drietal artikelen waaraan in dit blad aandacht besteed wordt. Het is dit jaar 75 jaar geleden dat de H. Familiekerk aan de Willibrordusstraat gebouwd werd. René van Hal geeft aandacht aan bijzondere feestelijke gebeurtenissen die in deze kerk zich afgespeeld hebben. De muurschildering, die in de tweede helft van 1944 is aangebracht, heeft als thema: "De lijdende, strijdende en zegevierende kerk", in het onderste gedeelte zijn de lijdende heiligen ondergebracht. Helaas is er geen oorspronkelijke beschrijving bewaard gebleven, dus is niet met zekerheid te zeggen welke martelaren afgebeeld zijn. Het is heel goed mogelijk dat een van de bisschopsfiguren Sint Lambertus is, aan zijn naamdag en betekenis voor Soest wordt door Jos Hilhorst nader ingegaan. De kunstenaar die de wandschildering aangebracht heeft is Abram Stokhof de Jong, een van de aansprekende Soester kunstenaars die in het boek "Beeldende Kunst in Soest en Soesterberg" beschreven wordt. Iets geheel anders is de voetbalhistorie, in het recente verleden hebben Wim de Kam en Johan Hilhorst de eerste voetbalverenigingen in Soest al uitgezocht (zomernummer 2009 en winternummer 2009). Maar Jan de Mos heeft ontdekt dat de voetbalgeschiedenis in Soest en Soesterberg verder teruggaat. Het jaar van het "Mobiel Erfgoed" is nog niet afgelopen, dus past een verhaal over de eerste autobussen in Soest, geschreven door Jan van Steendelaar. In de serie over gezondheidszorg heeft Hans Kruiswijk een interview gehad met mevrouw Fugers-Mineur, ook in het voornoemde boek heeft ze een eervolle plaats gekregen. Voor de levensschets van dokter P.G. de Vos is Herman Schoemaker verantwoordelijk. Dokter Batenburg krijgt ook ruime aandacht. Tenslotte wat kortere berichten en rubriekjes.

Terugblik op het vorige nummer

Allereerst is er een moderne variant van het zetduiveltje opgedoken, op bladzijde 11, eerste regel wordt geschreven: *de heer Sickmann Kuipers,* u dient te lezen: de heer Kuipers. Mevrouw Sickmann is een van de nieuwe leden.

Tensen

In het slot van het artikel over autobusmaatschappij Tensen hebben we gewag gemaakt van het gebruik van een afgedankte autobus als RK-kerkje op het woonwagenkamp aan de Middelhoefseweg in Amersfoort. Enkele reacties bevestigden het bestaan ervan, en dus ook het bezoek door Soester ingezetenen, maar het was geen autobus. Op bijgaande foto is te zien dat het een oude treinwagon betrof waar ook het sacrament van de doop werd toegediend. De foto's zijn ons toegezonden door mevrouw Sickmann van het Wijkmuseum Soesterkwartier.

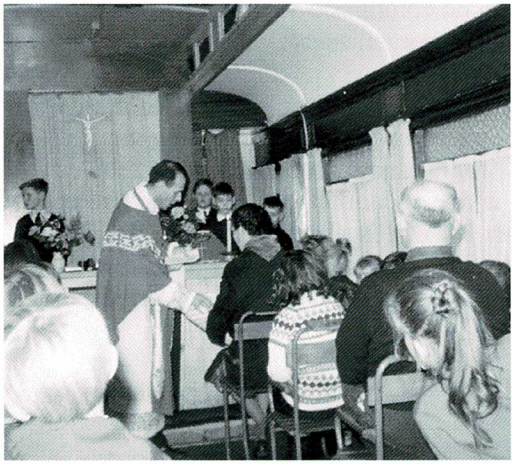

In hetzelfde artikel werd even de bakkerij naast de garage van Tensen aangehaald, van dhr. Hoksbergen kregen we de aanvulling in het rijtje bakkers: Schothorst, **Voskuilen,** Van der Flier, Faas en nu Van Kooten.

Kroniek
De bijgevoegde Kroniek over de Belgische vluchtelingen is gezien de reacties gewaardeerd. Aanvankelijk dachten we ook in dit nummer aandacht te kunnen besteden aan het vervolg van de opvang van de Belgen. Maar gezien het grotere bereik van de Soester Courant heeft Aart Verhoeven ervoor gekozen om in de krant te publiceren. Toch wil de redactie een gebeurtenis uit die verschrikkelijke Eerste Wereldoorlog aanhalen: het moment dat de strijdende partijen in de Kerstnacht even de wapens neerlegden en met elkaar Kerst vierden.

De redactie bedankt alle gastschrijvers, fotografen, bezorgers en anderen die meegewerkt hebben aan deze jaargang en wenst iedereen een voorspoedig 2015.

Berichten van het bestuur

De torenlezing in de Oude Kerk op 22 september met als inleider onze voorzitter Herman Schoemaker is goed bezocht. Op heldere wijze wist hij de oprichting en het functioneren van de "Stay Behind" organisatie in de Koude Oorlog naar voren te brengen. Na de pauze werd onder leiding van ds. Kees Bregman een discussie gehouden over de ethische aspecten van deze organisatie als ze operationeel zouden worden. Deze discussie gaf zeker een verdieping aan de avond die samen met de commissie Vorming en Toerusting van de gezamenlijke kerken in Soest was georganiseerd.

Helaas heeft de bus excursie naar Fort 1881 in Hoek van Holland geen doorgang kunnen vinden. De evenementencommissie onder leiding van Hanneke Roskam-Slot had een mooi programma samengesteld met zelfs een boottochtje. Op een vrij laat moment is er een conflict binnen de verschillende beheersinstanties van het museum Fort 1881 geëscaleerd met onmiddellijke sluiting tot gevolg. Er is nog gezocht naar een alternatief maar dat bleek op korte termijn niet realiseerbaar. Ideeën voor volgend jaar zijn welkom bij de evenementencommissie.

De voormalige Lourdesgrot van het klooster Cenakel op het terrein van Kontakt der Kontinenten. Foto Coby van Esseveld

De tentoonstelling die de werkgroep Soesterberg georganiseerd heeft over "Kamp Beukbergen – Mensen van de Reis" is redelijk goed bezocht. Zelfs de burgemeester van Zeist, de heer Koos Janssen (oud-burgemeester van Soest) heeft de expositie vereerd met een bezoekje. Voorlopig is dit de laatste tentoonstelling die door de werkgroep georganiseerd is, de stuwende kracht Coby van Esseveld heeft besloten om het wat rustiger aan te doen. Natuurlijk vanuit het bestuur alle dank voor de inzet van alle werkgroepleden. Maar we hopen natuurlijk wel op een spoedige herstart met nieuw elan.

Betreurenswaardig was de sloop van de Lourdesgrot op het terrein van Kontakt der Kontinenten. Vergunningstechnisch was de sloop mogelijk en was een verdere bezwaarprocedure zo goed als zinloos. Helaas heeft bemiddeling om de grot te behouden (hij stond niemand in de weg) geen resultaat gehad. Weer een stukje van het Rijke Roomse leven verdwenen maar gelukkig hebben we de foto's nog.

Boekpresentatie: Beeldende Kunst in Soest en Soesterberg

Uitreiking 'eerste' exemplaar door onze voorzitter Herman Schoemaker aan Frans Stokhof de Jong en Wim de Kam onder toeziend oog van Heleen Stokhof de Jong (buiten beeld) en Leny de Kam. Foto Jan van Steendelaar.

Een groot aantal genodigden en leden waren aanwezig bij de presentatie op de laatste vrijdag van november van genoemd boek. Aangezien niet iedereen zitten kon werd op het laatste moment het programma aangepast en iets ingekort. Natuurlijk werd begonnen met het uitreiken van het eerste exemplaar aan de auteurs/samenstellers Wim de Kam en Frans Stokhof de Jong. Daarna mochten beiden heren een kort betoog houden, Frans vertelde op welke creatieve manieren zij de kunst en nog moeilijker de kunstenaars op het spoor gekomen waren. Aanvankelijk dachten ze alle kunstenaars op te nemen maar vanwege de hoeveelheid werden de criteria aangepast. Alleen de beeldende kunstenaars, die aantoonbaar in de gemeente Soest gewoond hebben en per 1 januari 2000 de leeftijd van 65 jaar hadden bereikt of inmiddels overleden waren, kwamen in aanmerking. Daarmee kwamen ze nog ruim boven de tweehonderd uit.

Ontmoeting tussen heer Poeder en mevrouw Isings. Foto: Fotografie Jos Poeder Delft.

Wim daarentegen hield een hele verhandeling over Pymares en Thisbe en hun tragische liefdesgeschiedenis in het oude Babylonië. Met deze mooie omweg kwam hij uit bij de samenwerking van Groot Gaesbeeker Gilde, Artishock, Museum Oud Soest en de Historische Vereniging. Daarna werd aan de wethouder Van der Torre van o.a. cultuur van de gemeente Soest een 'eerste' exemplaar aangeboden, mede door een bijdrage van de gemeente aan dit boek kon de winkelverkoopprijs aantrekkelijk blijven. Het zal het college van B & W goed doen dat het geldbedrag van de Cultuurprijs 2010 door ons ook aan het boek besteed is. Na het officiële gedeelte nodigde Cees Vos allen uit om in de ruimten van Artishock en Museum Oud Soest een expositie van verschillende kunstwerken te bekijken. Tevens was er gelegenheid een aangekocht boek door de auteurs te laten signeren. Maar bovenal was er de mogelijkheid elkaar te ontmoeten. Een bijzondere ontmoeting was wel die tussen de heer Poeder en mevrouw Isings. Jeen Poeder (1925) was een van de oudste aanwezige kunstenaars, mogelijk zelfs de oudste beschreven kunstenaar die met mevrouw Ina Isings (1919) een gesprek aanknoopte. Het gesprek ging ook erover dat vader Henk Poeder een leerling was van vader Herman Isings, iets wat zich meer dan honderd jaar geleden zich afspeelde. Velen hebben het boek al aangeschaft tegen de gereduceerde prijs, de prognose is dat in een redelijke termijn de gehele oplage wel verkocht zal worden.

Ledenbestand

Voor zover ons bekend zijn de volgende leden ons ontvallen: de heer Kees Kuijer (81 jaar), mevrouw Riet Wolfsen-van den Heuvel (92 jaar) en de heer Jan Pieter van Ede (58 jaar). Wij wensen de nabestaanden de kracht toe om het verdriet te dragen. Nieuwe leden mochten we ook verwelkomen: de heren Schneider, Sukking, Kuiper, Van Dillen, Druijff, mevrouw Bosboom-Weesing en de families Van 't Klooster en Regnery. Als bestuur zijn wij erg geschrokken van de omslag in de gezondheidstoestand van Herman Schoemaker, onze voorzitter. Nadat het gehele jaar Herman in een langzaam genezingsproces telkens vooruitging, hebben we nu de tijding gehoord dat hij opnieuw de strijd moet aangaan. Wij wensen Herman en ook Walda, mede namens alle leden de kracht om dit weer aan te gaan.

Boekrecensie: Beeldende Kunst in Soest en Soesterberg

Titel: Beeldende Kunst in Soest en Soesterberg, auteurs/samenstellers Wim de Kam en Frans Stokhof de Jong, ISBN 978-90-805481-0-7, 176 bladzijden op bijna A4 formaat, uitgave Historische Vereniging Soest/ Soesterberg 2014, winkelprijs € 24,95

Een kloek boek met een mooie vormgeving en een interessante inhoud, rijk geïllustreerd. Het boek start, na het voorwoord van de burgemeester, met een beschrijving van de kunstgeschiedenis in tijdvakken. Verhelderend is deze visie wel door de onderlinge verbindingen die weergegeven worden. Ook wordt daarin min of meer aangegeven wat de status van de kunstenaar was en de betekenis van zijn of haar werk voor Soest of de grotere wereld. Maar daarnaast wordt ook de maatschappelijke context belicht waarin de kunst tot stand gekomen is. De beschreven periode concentreert zich vooral op het tijdvak 1890-2000. Er zijn wel enkele voorbeelden gegeven van schilderijen, etsen, aquarellen en pentekeningen die vóór 1890 van het dorpsgezicht Soest gemaakt zijn, maar de meest bekende ontbreekt: het dorpsgezicht van Jan de Beijer. Nu is een afbeelding in dit boek niet echt nodig, in menige gang, op overloop of slaapkamertje hangt deze pentekening.

In het lexicongedeelte zijn 221 kunstenaars beschreven, eerlijk gezegd zijn van sommigen niet eens de volledige personalia bekend. Of dan opname in het boek gerechtvaardigd is? Van veel kunstenaars zijn er afbeeldingen van hun werk in het boek geplaatst, dit geeft direct een blik in de veelzijdigheid van de kunst die gemaakt is. Wel zou het soms een verrijking geweest zijn als de naam van het kunstwerk vermeld was, bij geportretteerden ontbreekt ook de vermelding wie afgebeeld is. Zeker bij de zelfportretten een gemis.

Op de laatste bladzijden zijn nog eens 322 namen vermeld van kunstenaars die nog niet aan de criteria voldeden, een vervolg op dit boek hoeft dus niet lang op zich te laten wachten.

HET BELANG VAN SINT LAMBERTUS VOOR SOEST

Oudere katholieken kunnen zich misschien nog wel de litanie van Allerheiligen herinneren. Door het aanroepen van deze heilige gevolgd door het verzoek 'bid voor ons', hoopte zij op voorspraak in het hiernamaals. Dit gebed was misschien nog wel een overblijfsel uit de tijd dat het dagelijks leven om 'heiligen' draaiden, want de kalender was gebaseerd op de naamdagen van deze heiligen.
Jos.G.M. Hilhorst en zijn inmiddels overleden oudere broer Jan H.M. Hilhorst hebben de oudere geschiedenis van Soest uitgebreid bestudeerd en veel van bevindingen kunt u nalezen in hun boek: "Soest, Hees en De Birkt van de achtste tot de zeventiende eeuw". De redactie is de auteur erkentelijk voor de bijdrage in dit blad.

Door Jos G.M. Hlhorst

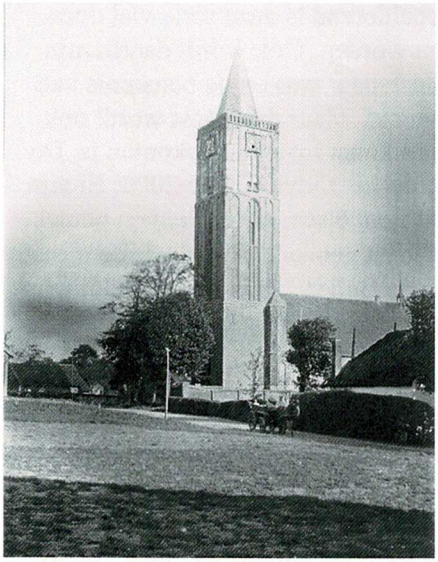

Foto van de oude kerk voor 1905

Het is tot nu toe niet bekend welke heilige in de middeleeuwen de schutspatroon was van de parochiekerk van Soest. Vaak wordt aangenomen dat dit Sint Paulus was, omdat deze kerk een eigenkerk was van de Utrechtse Sint-Paulusabdij en omdat andere door de abdij gestichte kerken deze heilige als patroon hadden. Ook wordt wel gezegd dat Petrus en Paulus als zodanig waren aangewezen. Niettemin is nog geen geschreven bron bekend waaruit blijkt dat een van deze veronderstellingen met de feiten overeenstemt. Hoe dan ook, de schutspatroon van een kerk werd meestal herdacht met een eenvoudige plechtigheid in de kerk. Er bestond ook een ander bij het kerkgebouw behorend feest. Dat viel op de dag dat de kerkwijding werd herdacht. Uit het onderstaande moge blijken dat voor Soest die datum en de op die dag te herdenken heilige wel bekend zijn.Hieronder wordt eerst iets gezegd over de manier waarop in de middeleeuwen de datum van een akte werd vastgelegd. Daarna komen aan de orde enkele in Soest verleden akten en tenslotte de betekenis van Sint Lambertus.

Datering

Meestal gaf men in de middeleeuwen de datum van de dag waarop een akte was geschreven met de naam van de heilige die op deze dag werd herdacht of met het aantal dagen daarvoor of daarna. Traditioneel werd de kalender bijgehouden door de geestelijkheid: die wist wanneer het 25 december was of 6 januari. Deze laatste dag (Driekoningen) werd vaak met het woord *dertiendaghe* aangeduid, de dertiende dag na Kerstmis. Door hun belang waren deze feestdagen welbekend. Hetzelfde gold voor sommige andere heiligendagen en zo was het dagelijks leven verbonden met het gedenken van door de Kerk uitgekozen mensen uit het verleden op door de Kerk bepaalde dagen in het jaar. De heiligenkalender was dus een voor velen bekende bron voor datumvermeldingen.In de regeringsperiode van de Utrechtse bisschop David van Bourgondië, dat wil zeggen in de tweede helft van de vijftiende eeuw, kwam in het Sticht aan deze wijze van dateren het begin van het einde. De datering van de meeste van zijn in Wijk bij Duurstede verleden akten noemde, naast het jaar, de naam van de maand en het nummer van de dag.

Beeld van Sint Lambertus in de kerk van Ekeren bij Antwerpen

Vastgelegde betaaldagen

Voor de boeren van Eemland bestond een aantal belangrijke betaaldagen. Dit waren Sint-Maartensmis (11 november), omdat dit de dag was waarop betalingen aan het domein van de bisschop vervielen en Willibrordsdag (7 november), de dag waarop de tijns aan de abt van de Sint-Paulusabdij moest worden betaald. De derde in Eemland belangrijke eigenaar van grond was het St-Vitusstift te Elten. In het uit circa 1400 daterende tijnsboek van dit stift staat onder meer: *Die hiernae besceven staen die sint sculdig alle jaer op Sunte Lambertsmisse smallen teenden ende vlas inden hoff to Appel*[1]. Sint Lambertsdag viel op 17 september. Lambertus was bisschop van Maastricht toen hij in de nacht van 16 op 17 september 706 werd vermoord. Die moord hield verband met een familieruzie waarin hij optrad als verdediger van de huwelijkstrouw. Al snel na zijn dood werd hij vereerd als martelaar. Zijn herdenkingsdag werd op 17 september gevierd. Deze heilige werd in Soest vaak vermeld en dan meestal als de dag waarop een schuld voldaan diende te zijn. Dit blijkt uit een voorlopig onderzoek van door particulieren voor het gerecht van Soest overeengekomen betaaldagen.

Houten beeld van Sint Lambertus in de kerk van Mheer

Voor een groot aantal akten waarin werd vastgelegd wanneer een tussen twee mannen overeengekomen bedrag moest worden betaald, is nagegaan welke datum (dus heilige) daarin werd genoemd. Het bleek dat de twee meest in de 16de eeuw genoemde van deze dagen in Eemland de dag van de kermis en Sint-Lambertusdag waren. Hieronder volgen enkele voorbeelden: 31-12-1529: *Desgelijcs een hoeve lants tot Zoest ende betaelt van wedergelt Martini ende Lamberts elck halff hoeff vijff gulden xii leeuwe voir den gulden.*[2] 24-6-1533: *Peter Peter Rutgersz gift over Roeloff Petersz als deken van sinte Anthonis tot behoef sinte Anthonis in Zoest Kerrick dat hij betaelen sall nu sinte Lamberts dach naest koemende xiiii stuivers ende sinte Lamberd dair naest volgende noch xiiii stuivers*[3]. En: 17-9-1534: *Die bueren van Zoest hebben bestaet die brugge op Zoest dyck aen Steven Claes Symmens durende sestien jaren comende ingaende anno 1534 op sinte Lambersdach geven sess gulden* [4].

Ook in Amersfoort werd Lambertdag wel gebruikt om een betaaldag aan te wijzen. In 1464 werd op zaterdag na *Sint-Urbanusdach* geschreven: *Albert Dyer de cuper beliet Peter Bot Volquins en Willem Reygen xv gulden te betaelen mit een oirt op sente Lambertusdach*[5]. Sint-Lambertusdag kon natuurlijk ook worden genoemd in akten die niet met betaling te maken hadden. Zo gaf in 1414 het Amersfoortse gerecht op maandag na Sint-Lambertus-dag een verklaring[6] terwijl op Hoogland de schout van de Sint-Paulusabdij in de maalschap in 1423 *op sinte Lambertsdach* een transportakte zegelde[7] en hetzelfde geldt voor de schrijver van de stad Utrecht in 1441 bij het oordeel van de stad over een doodslag[8]. De meest interessante vermelding van Sint Lambertus is wel de volgende: 11-1-1521: *Henrick Reynss mit Anthonia sijn echte wiff hebben belijt schuldich te wesen die karrick van Zoest mit sinte Anna in Zoest kaarcke* (het St-Anna-altaar) *drie gouden gulden van gewicht dair sy die een termyn nu off betaelen sullen* ***na sinte Lambert off onse kermisse*** *int jaer van xxii ende die ander termijn int jair van xxiii ende die derde termijn int jair van xxiiii the weten ellicke termijn een gouden gulden*[9]. De volgende verklaring noemt geen heilige, maar wel dezelfde datum: 26-5-1522: Thonis Beernts bekent zijn broer Jacob Scay 25 Philipsgulden schuldig te zijn, te betalen aanstaande Soester kermis[10].

De kerkwijdingsdag

Het is van zeker belang dat het niet de patroonheilige van de parochiekerk was die aanleiding gaf tot feestelijkheden buiten de kerk, maar de heilige op wiens feestdag de kerk was gewijd. Vaak ging die herdenking gepaard met een feest en een markt,

die ook de mogelijkheden voor volksvermaak verschafte. Dit was de dag van de *kercmisse*, een woord waaruit het woord kermis is ontstaan. Het vetgedrukte deel van de hierboven aangehaalde akte uit 1521 geeft aanleiding tot het vermoeden dat de kermis in Soest samenviel met de wijdingsdag van de kerk, dat wil zeggen, op 17 september. Dit vermoeden wordt versterkt door het feit dat de rekeningen van de Soester kerk liepen van Sint-Lambertus van het ene jaar tot Sint-Lambertusdag van het volgende jaar[11]. Het was dus op die dag dat de kerk als gebedshuis in gebruik kon worden genomen en dat het gebouw werd overgedragen aan de kerkmeesters. Deze datum is na de reformatie gehandhaafd.

Uit het bovenstaande blijkt dat de vermeldingen van Sint-Lambertusmis als betaaldag slechts uit het begin van de 16de eeuw stammen. Dat betekent evenwel niet dat de kermis in Soest pas toen is ontstaan. De gegevens over vroegere jaren ontbreken echter als gevolg van het feit dat het archief van het Soester gerecht niet verder teruggaat. Het archief van de Sint-Paulusabdij kent vele oudere vermeldingen maar daarin komen niet voor de afspraken die tussen Soester buren werden gemaakt. Toch vindt men daar ook relevante informatie over het gewone leven in Soest en omgeving. Zo wordt op 26 maart 1414 een notitie geplaatst die als volgt kan worden samengevat: Lambert van Veenmael Henricx zal in 1418 het goed Hagherhorst te Hamersveld voor 16 goede oude gouden Vranckrijkse schilden te huur krijgen, zoals het nu door Lambert Reynerszoon gehuurd wordt. Hij moet de pacht betalen op de proosdij van Heiligenberg. Ook moet hij vier vette ganzen brengen 's avonds voor de kermis als er kermis is te Heiligenberg[12]. Als al bij de proosdij van de Sint-Paulusabdij in 1414 kermis wordt gevierd, dan mag worden aangenomen dat ook in Soest, dat zo'n belangrijke band had met deze abdij, in die tijd al kermis werd gevierd. Hoe dan ook, zoals uit de aangehaalde stukken blijkt wilden de Soester buren die de kermis als betaaldag stipuleerden, kennelijk op 17 september genoeg middelen hebben om goed met de kermis mee te kunnen doen. ■

1 *N.C.Kist, Het Necrologicum en het Tynsboek van het Adelijk Jufferen-Stift te Hoog-Elten; medegedeeld uit het onuitgegeven oorspronkelijk handschrift, Nieuw Archief voor Kerkelijke Geschiedenis inzonderheid van Nederland, deel II, 1854: p 137.*
2 *Het Utrechts Archief (hierna HUA), Financiele Instellingen (R37): nr 16: fo 7v.*
3 *HUA, Rechterlijke ARcieven (hierna RA) 1143: fo 141r.*
4 *HUA, RA 1143: fo 46v.*
5 *Het Eemlands Archief (HEA) Amersfoorts Resolutieboek 1464-1471: fo 7v.*
6 *HEA: Amersfoortse charterverzameling nr 172.*
7 *J. de Hullu en S.A. Waller Zeper, Catalogus van de archieven van de Kleine Kapittelen en Kloosters, Utrecht, 1905 (hierna KKK) 367: fo 1 r&v.*
8 *HUA, Buurtspraakboek 1440-1446: fo 55*
9 *HUA RA 1143: fo 82r.*
10 *HUA, RA 1143: fol. 167v.*
11 *G.J.M. Derks en M.A Heurneman: Soest in de zeventiende en achttiende eeuw, Soest/Soesterberg, 2010: p. 129.*
12 *HUA, KKK 505-1: fol 325v*

Vergeten voetbalhistorie Soesterberg

Als oudste vereniging van Soest staat SEC te boek, voortgekomen uit de Voetbal Vereniging Soest, opgericht op 1 januari 1923, en de in oktober van hetzelfde jaar opgerichte E.S.V.A.C. (Eerste Soester Voetbal en Atletiek Club). In 1938 fuseerden deze twee - eerste! - clubs van Soest tot SEC (Soest ESVAC Combinatie). Maar wat blijkt uit oude voetbalverslagen? De voetbalhistorie gaat veel verder terug in de tijd. In Soest tot 1907 en in Soesterberg zelfs tot 1901! Maar eerst een kort overzicht van het ontstaan van het voetbalspel zelf, dat in Engeland aanvankelijk begon als spel voor de elite (net als tennis en golf), en uitgroeide tot de volksport nummer één.

Door: Jan de Mos

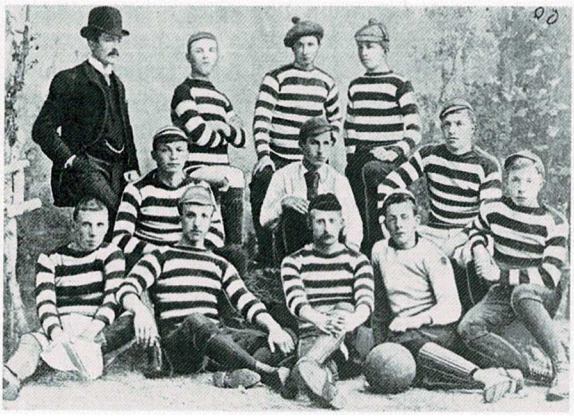

Foto: HFC 1887, Huygens / KNAW

Ontstaan reguliere voetbalsport in Engeland

Wedstrijden met een bal zijn in de loop van de eeuwen in vele culturen gespeeld, met voet, hand en andere lichaamsdelen. Maar het voetbal zoals we vandaag de dag kennen is ontstaan in Engeland, als sportonderdeel van het Engelse public school systeem. Daar groeide in de 19e eeuw de soms ruwe balsporten (zoals vormen van rugby) uit tot een nieuwe variant genoemd Football Sport. De onderwijzers en voormalige leerlingen van die scholen ijverden bovendien voor het landelijk standaardiseren van de spelregels, met als resultaat de oprichting in 1863 van de Football Association. De bal was destijds een opgeblazen varkensblaas, omhuld met repen leer, vastgeknoopt met een dikke veter: "het bruine monster".

Overgewaaid naar Nederland

De eerste voetbalvereniging in Nederland was de Haarlemsche Football Club (HFC), aanvankelijk door Pim Mulier in 1879 opgericht als rugbyclub. Het veld van de HFC aan de Koekamp was niet egaal en in het midden van het

"worstelperk" stonden een paar bomen, maar dat deerde hen niet. Men speelde eromheen of maakte er gewoon gebruik van. In 1883 werd overgeschakeld op het Engelse Football Association-model, de basis van het huidige voetbal. Op 8 december 1889 werd de "Nederlandschen Voetbal- en Athletischen Bond (NVAB)" opgericht door Pim Mulier. Deze sportfanaat had tien jaar eerder ook al HFC opgericht. In 1895 veranderde de naam van de bond in Nederlandse Voetbalbond (NVB), nadat de atleten zich hadden afgescheiden. Enkele decennia later volgde weer een naamswijziging. Ter eren van het veertigjarig jubileum kende koningin Wilhelmina de NVB in 1929 het predicaat 'koninklijk' toe. Daarmee was de Koninklijke Nederlandse Voetbal Bond (KNVB) een feit. In 1954 werd het betaalde voetbal (semiprof) in Nederland ingevoerd. Na de oprichting van de NVAB in 1889 werden er ook regionale, confessionele en sector gebonden afdelingen opgericht. In de provincie Utrecht was dat als eerste in 1901 de Utrechtse Provinciale Voetbalbond (UVPB).

Standaard opstelling 3-2-5

Tegenwoordig heeft elke voetbalcoach zo zijn eigen voorkeuren bij de tactische opstelling van zijn elftal. Vroeger was dat niet zo. Tot de jaren zestig was er maar één standaard opstelling. Naast de doelman was dat als volgt. Een drie mans achterhoede: een linker en rechter verdediger met in het midden een spil. Dan een twee mans middenveld: een linker en rechter middenvelder. Dan een vijf mans voorhoede: een links en rechts buitenspeler, een links en rechts binnenspeler, en in het midden de spits. Het accent lag met deze opstelling duidelijk op de aanval. Tegenwoordig is de omgekeerde 5-3-2 opstelling meer gebruikelijk, daarbij gaat het veel meer om het voorkomen van tegendoelpunten, mede als gevolg van de steeds groter geworden financiële belangen, dan het maken van zo veel mogelijk voordoelpunten. Nederland werd er in 2014 zelfs derde mee op het Wereld Kampioenschap.

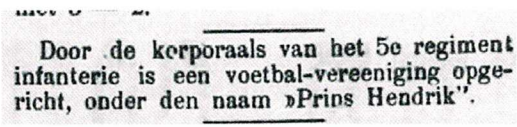
Door de korporaals van het 5e regiment infanterie is een voetbal-vereeniging opgericht, onder den naam »Prins Hendrik".

Uit de Amersfoortsche courant van 22 april 1901

Voetbalvereniging Prins Hendrik (PH) uit Soesterberg, opgericht 1901

De eer van de oudste voetbalvereniging spelend in de gemeente Soest gaat uit naar de V.V. Prins Hendrik (P.H.) uit Soesterberg. Deze club werd opgericht in april 1901 door de korporaals van het vijfde Regiment Infanterie (RI), vernoemd naar Prins Hendrik de gemaal van koningin Wilhelmina *(zie knipsel Amersfoortsche Courant van 22 april 1901 en foto 1915).* Zij gingen spelen op de heidevelden van Soesterberg. Het 5e RI was de eerste gebruiker van de Juliana Van Stolbergkazerne in Amersfoort, rond 1890 gebouwd met ▸

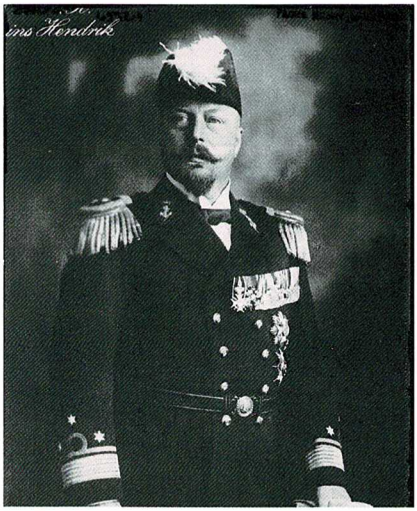

Prins Hendrik naar wie de eerste voetbalvereniging vernoemd is

een capaciteit voor 4.000 man. Voor veldoefeningen werd het terrein van de Vlasakkers gebruikt. Het oefengebied liep vanuit Amersfoort door tot aan de Stompert. Waarschijnlijk dat ze hierdoor een stuk heide vonden dat geschikt kon worden gemaakt als voetbalterrein aangeduid als: haar terrein op de heidevelden van Soesterberg bij "het pompstation der Waterleiding", nabij het treinstation Soesterberg (later omgedoopt in Soestduinen). De exacte plek is niet meer te achterhalen, maar vermoedelijk was dat aan het Heezerspoor Oostzijde, waar nu nog steeds een open en vlak terrein is te herkennen tussen het beboste gebied van de oude Waterleiding en het oefenterrein van de Vlasakkers.

Er was ook een Amersfoortse zustervereniging "Wilhelmina", rond 1902 opgericht door de onderofficieren. Ook de Amersfoortse Football Club "Mars" uit 1903 heeft een militaire achtergrond en speelde haar wedstrijden soms ook op het terrein van P.H.. Zowel P.H. als Wilhelmina waren teams in het kader van sportbeoefening door militairen en kwamen niet uit in competitieverband. Enkele voetbalverslagen uit die pionierstijd:

- Algemeen Handelsblad, 27-01-1903: "Het voetbalspel schijnt ook ten plattelande hoe langer hoe meer beoefenaars te krijgen. Wij vernemen dat het 3e elftal van het Amersfoortsche "U.D.I". Zondag te Soesterberg met 5-0 won van de "Soesterbergsche Voetbal Ver.".
- Het nieuws van den dag: kleine courant, 22-07-1903: "De Baarnsche voetbalclub speelde Zondag tegen Prins Hendrik te Soesterberg en won 3 tegen 1".
- Algemeen Handelsblad, 22-09-1903: "In den voetbalwedstrijd tusschen de Amersfoortsche Footballclub "Mars" en de Soester voetbalvereeniging "Prins Hendrik", Zondagmiddag te Soesterberg gehouden, werd laatst genoemde geslagen met 5-1".
- Utrechts Nieuwsblad 20-10-1903: "De "U.F.C." (Utrechtsche Voetbal Club), trok gisteren met invallers naar Soesterberg en het mocht haar gelukken "Prins-Hendrik" aldaar er met 4-2 onder te houden. Met half time leidde "U.F.C." met 2-1".
- Amersfoortsch Dagblad 9-11-1903: "Voetbal. "Prins Hendrik" van Soesterberg bracht gisteren een tegenbezoek aan "U.F.C." te Utrecht. De wedstrijd eindigde in een gelijkspel 2-2. Met de rust was de stand 1-1".

Op 24 april 1904 werd er voor het eerst op de heidevelden van P.H. te Soesterberg een "voetbal-concours" georganiseerd ter gelegenheid van de verjaardag van Prins Hendrik: "Als het weer een beetje meewerkt, belooft deze wedstrijd voor de inwoners van Soest, waarvan weinigen met dezen tak van sport kennis hebben gemaakt, interessant te worden". Er werd al om negen uur begonnen aan een serie wedstrijden. De volgende verenigingen hadden zich daarvoor aangemeld: "W.F.C., Hercules lll, Hellas ll, Achilles, alle uit Utrecht, B.F.C. uit Bussum, B.V.V. uit Baarn, H.V.C. uit Harderwijk, Victoria van Hilversum en Prins Hendrik van Soesterberg. Het eerste voetbal-concours werd gewonnen door H.V.C. uit Harderwijk, beloond met een vergulde zilveren medaille. De tweede prijs, een zilveren medaille, ging naar B.V.V. uit Baarn. De derde prijs, een bronzen medaille, ging tenslotte naar U.F.C. uit Utrecht. "Het terrein was keurig versierd, de regeling van het feest uitstekend, zoodat ook "Prins Hendrik" alle eer heeft van het voetbalfeest, dat heel wat belangstellenden trok".

In januari 1905 speelde P.H. te Soesterberg tegen D.O.S. uit Utrecht. Kennelijk was de stevige wind een spelbreker, waardoor de wedstrijd 15 minuten langer duurde. In mei 1905 werd voor de tweede maal het concours gehouden, uitgegroeid tot een tweedaags evenement. Quick uit Amersfoort won deze keer de medaille en "heeft daarmee haar ouden naam hoog gehouden". In een naschrift vermeldt de AC twee dagen later nog: "Dit concours mag als een der best geslaagde worden beschouwd, dank zei het mooie weder en de uitstekende organisatie, waarvoor aan de commissie uit "Prins Hendrik" alle lof toekomt". In september 1905 is P.H. uitgenodigd om mee te doen aan een toernooi ter gelegenheid van het driejarig bestaan van de Utrechtse Voetbalvereniging (U.V.V.), spelend in het Wilhelminapark. Een van de andere deelnemers is weer Quick uit Amersfoort, net kampioen geworden van de 2e klasse Oostelijke Competitie van de NVB.

De voetbal-club »Prins Hendrik", te Soesterberg, heeft een zusje gekregen, dat den naam zal dragen van »Tubantia" en zal spelen bij den Lazarus-berg te Soest.

Uit de Amersfoortsche courant van 16 juli 1907

Prins Hendrik krijgt een zusje in Soest

Het is inmiddels 1907. De Amersfoortsche Courant meldt op 16 juli dat de voetbalclub "Prins Hendrik" te Soesterberg een zusje heeft gekregen dat de naam zal dragen van "Tubantia" en zal spelen bij de Lazerusberg te Soest. Dat is vermoedelijk het veld aan de nabij gelegen Schrikslaan waar later ook ▸

De eerste elftal foto van het voetbalteam van LVA Soesterberg waarvan de elfde speler waarschijnlijk de fotograaf is? circa 1915

ESVAC speelde. Van Tubantia is verder niets bekend en heeft maar een paar jaar bestaan. In de Amersfoortsche Courant van 7 mei 1910 lezen we het volgende: "Te Soest is een voetbal-vereeniging opgericht, die op het Tubantia-veld bij den Lazerusberg serie-wedstrijden heeft uitgeschreven op de Pinksterdagen". De naam van de nieuwe club wordt helaas niet vermeld.

Vanaf 1909 werden er ook sportwedstrijden (w.o. voetbal) georganiseerd tussen de verschillende legeronderdelen, al dan niet met een eigen naam. Na Prins Hendrik (1901), Wilhelmina (1902), Mars (1903) waren dat in 1910 ook CBW (Combinatie Bereden Wapens), 't Vijfde uit Amersfoort, de Genie Voetbal Vereniging uit Utrecht en Juliana uit (*Kamp van?*) Zeist. Vanaf 1911 kwamen zij uit in een eigen militaire voetbalcompetitie, die tijdens de mobilisatie 1914-1918 stil lag. De kazernes kregen eigen sportvelden en daarmee verdween Prins Hendrik uit Soesterberg. Maar voetbal bleef er!

Foto van voetbal op het Vliegkamp circa 1915

Luchtvaart volgt infanterie op in Soesterberg

Na de oprichting in 1913 van de Luchtvaartafdeling (LVA) in Soesterberg werd er ook door deze militairen gevoetbald. In het begin op een stuk van het landingsterrein van de vliegheide zelf, wat natuurlijk niet ideaal was. Daarvan is uniek fotomateriaal bewaard gebleven, o.a. een actiefoto met een militair in uniform als scheidsrechter en de hangars op de achtergrond en een elftalfoto, waarvan de elfde man vermoedelijk de fotograaf was, circa 1915.

In 1915 werd de nieuwe villa Egghermonde gebouwd op de plek van afgebrande hofstede Bloemheuvel. Rond 1916 werd aan de overzijde daarvan een nieuw veldje aangelegd aan een weggetje (de oude zichtlaan), dat in 1917 de naam kreeg van Sportweg. Op die plek staat nu de Banninghal. Het duurde nog tot 29 april 1922 voordat deze vliegeniersclub overging in de

officiële "Voetbal en Atletiek Vereniging Soesterberg". De atletiek beperkte zich overigens tot een jaarlijkse hardloopwedstrijd de "Loop door Soesterberg". (Na 1931 toen de atletiek vereniging AGAVS werd opgericht verdween de A uit de naam). Vanaf de oprichting wilden zij ook meedoen aan de competitie van de UPVB, maar daarvoor werd het primitieve veldje aan de Sportweg afgekeurd. Zij kregen in 1923 de beschikking over een nieuw terrein aan de Kampweg, gehuurd van de heer Pichot, eigenaar van de grond en de daar tegenover gelegen villa Heidewijck aan de Banningstraat (destijds Amersfoortsestraat 3).

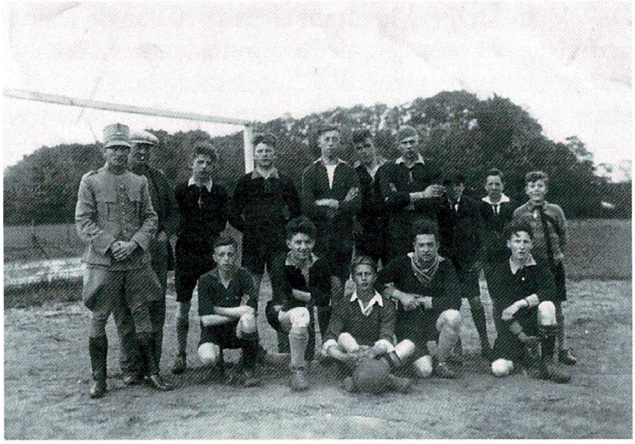

Foto jeugdelftal datum onbekend, Voetbalvereniging Soesterberg

Het tenue van de voetballers was zwart, opgeluisterd met een gele kraag, gele manchetten en een gele rand boven aan de kousen. Op de linker borst droegen ze een wing die het publiek duidelijk moest maken dat deze mannen nauw verbonden waren met het vliegkamp Soesterberg. Tot de eerste spelers van het elftal behoorden ook de vliegers Koppen, Sandberg, Schimmelpenninck, Sissing, Van der Griend en Wijnkamp.

De nieuwe club zette de oude traditie van een jaarlijks toernooi voort, nu de" Zilveren Motor" wedstrijden (Z.M.). De prijs was een model in zilver van een vliegtuig stermotor met propeller op een standaard, vervaardigd door het personeel van de LVA. Een verslag van dit evenement: "Onder zeer gunstig weer werden Zondag gespeeld de Z.M. wedstrijden van Soesterberg. Allereerst werd gespeeld de wedstrijd Tabor - 's Graveland, die eindigde in een 2-1 overwinning voor 's Graveland. Daarna verscheen Soesterberg-D.O.G. in het veld. In den beginne liet het zich aanzien of D.O.G. met hooge cijfers zou winnen, maar het bleek alras, dat er bij Soesterberg menschen waren, die behalve de kunst van het vliegen te kennen, ook een aardig partijtje voetbal speelden, vooral jhr. Sandberg onderscheidde zich als een goed doelverdediger. Aan hem was het ook te danken, dat de stand aan het einde nog 1-1 aanwees".

De VV Soesterberg heeft tot circa 1970 aan de Kampweg gevoetbald. Daarna verhuisde het naar een nieuw terrein aan de overkant van de Amersfoortsestraat aan de Sterrenbergweg. VV Soesterberg heeft het 70 jaar volgehouden tot circa. 1992 en ging toen ter zielen. Tien jaar later werd een nieuwe club met de toepasselijke naam "Het Vliegdorp" opgericht. Over de geschiedenis van VV Soesterberg misschien later meer, het gaat in dit artikel ten slotte over de vergeten historie.

Tot slot nog twee vergeten verenigingen

Behalve Prins Hendrik (1901) en de VV Soesterberg (1922) heeft Soesterberg nog een tweetal clubs gekend, overigens met een korte historie. Van 1922 tot 1928 was er ook een "Duivenelftal" actief, zoals de naam doet vermoeden waarschijnlijk gelieerd aan een duivenvereniging. Op 7 juni 1925 speelden zij een wedstrijd tegen S.F.C. die zij met 2-0 wonnen. In 1928 zijn ze opgegaan in een andere vereniging, niet bekend is welke, maar dat moet VAV Soesterberg zijn geweest. Overigens kende ook Den Dolder een Voetbal- en Atletiek Vereniging Duivenelftal (1921-1926). Deze is in 1926 opgegaan in D.U.C. (Duivenelftal Ultrajectum Combinatie), die in 1936 weer is opgegaan in R.C. Den Dolder.

2e JAARGANG No. 8 NOVEMBER 1934

OFFICIEEL ORGAAN DER VOETBAL- EN ATHLETIEK VEREENIGING „SOESTERBERG"

DE SOESTERBERG-REVUE

Vanaf heden maken wij een aanvang met het verwerken van advertentieën in rijmende stijl. Iedere maand zullen eenige dezer rijmen in onze advertentie-pagina verschijnen.

Als nummer één stel ik U voor:
De prima bakker Piet Majoor.
Zoowel voor brood als voor banket,
Wordt kwaliteit vóórop gezet.

Prima consumptie, billijke prijs,
Heete koffie, vanille ijs.
Gezellig zitje in den tuin,
Aanbevelend: B. de Bruin.

Gootsteen verstopt, of kraantje lek?
Je pakt Galjart maar bij z'n nek.
Hij is ook lood- en zinkbewerker,
„Cor" repareert en maakt het sterker.

Clubblad 1934

Als laatste voetbalclubje noemen we nog de "Touringclub". In de wedstrijdverslagen komen we die alleen tegen in de periode 1925-1926. In die tijd werden ook in andere plaatsen touringclubs opgericht. Die hadden ten doel het maken van fiets- of autotochten, of uitstapjes met de trein. En kennelijk ook om samen een vriendschappelijk partijtje te voetballen. Zo werd er op 10 juni 1925 een wedstrijd gespeeld tussen Soest I en de Touringclub Soesterberg, versterkt met enkele NVB spelers, waaronder D. Buitenweg van U.V.V. en Van der Griend van VAV Soesterberg: "Onder grooten spanning komt het einde met een 5-3 overwinning voor Soest".

Bronnen:
Sportbonden, sportclubs en sportperiodieken in Nederland tot 1940, instituut Huygens/KNAW
Het Utrechts Archief, Geheugen van Zeist, Archief Eemland, Gemeente Archief Soest: Krantenverslagen 1890-1930
Dik Top, oprichting VV Soesterberg 1922
Bert van Soeren 'Oud-Soesterberg': foto Jeugdelftal VAV Soesterberg en afbeelding Clubblad 1934.

Uit de bladen (7)

De Historische vereniging Soest / Soesterberg heeft met verschillende historische kringen en organisaties in de regio een ruilabonnement van hun ledenblad. Soms komen daarin Soest of (oud) Soesters tevoorschijn. De artikelen worden in deze rubriek alleen even belicht. Voor inzage van de oorspronkelijke verhalen bent u welkom op de 2de donderdag avond van de maand in Museum Oud Soest.

Samenstelling Ton Hartman

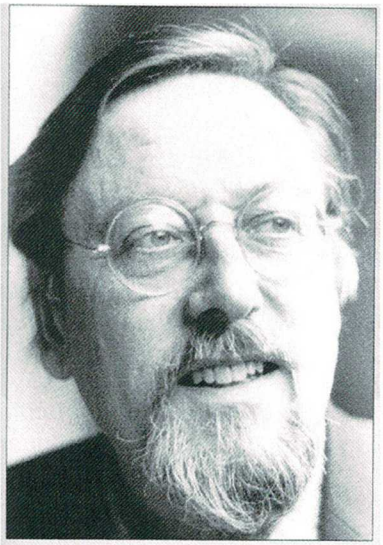

Oud-Domcantor Maarten Kooij (1927-2013), initiator van de wekelijkse Zaterdagmiddagmuziek in de Domkerk in 1971.

FOTO SUSANNE WEIDE

Oud-Utrecht

Het juni nummer 2014 van het tijdschrift voor geschiedenis van stad en provincie Utrecht staat geheel in het teken van muziek. Het themanummer heeft de toepasselijke kop gekregen: "Overal Muziek". Maar de ondertitel zegt nog meer over de inhoud: "Utrecht als muziekpodium van Middeleeuwen tot heden". Veel aandacht voor de geschiedenis van Tivoli in allerlei vormen, niet onlogisch met de opening van het nieuwe Tivoli Vredenburg als muziekpaleis. Aan andere muziekuitingen wordt ook aandacht besteed. Provinciaal gezien krijgt alleen het Koninklijk Zeister Harmonie Gezelschap uitgebreide aandacht. Totaal zijn er in de provincie Utrecht zeven muziekgezelschappen die het predicaat "Koninklijk" mogen voeren, maar daaronder geen Soester (bergse) verenigingen. Het slotartikel in dit blad is gewijd aan de "Utrechtse kerken als muziekpodium". Natuurlijk speelt de Domkerk daarin een grote rol en vanaf 1971 werd de Soester kerkmusicus Maarten Kooij (1927-2013) de initiator van de '*Zaterdagmiddagmuziek Domkerk*'.

Leusden toen

In het septembernummer 2014 veel aandacht voor kunstenaars. Allereerst een levensschets van Henk Meeuwissen (1920-1994), schilder/tekenaar en ontwerper, zijn laatste levensjaren (1986-1994) heeft hij een appartement in Soest bewoond. Of hij nog kunst in Soest geproduceerd heeft is niet bekend, hij voldoet wel aan de normen om opgenomen te worden in het boek "Beeldende Kunst in Soest en Soesterberg".

De eerste autobus in Soest was niet meer dan een houten doos

Naar aanleiding van het artikel over Autobusmaatschappij W.C. Tensen in het herfstnummer 2014 reageerde Jan van Steendelaar. Over de oudste geschiedenis van Tensen heeft hij een tweetal interessante artikelen geschreven welke we ook graag aan u voorleggen. Het tweede artikel wordt later in dit blad geblaatst. Voor onderstaand artikel heeft hij veel gegevens verkregen van Cees van Geerestein, broer van de oprichter.

Door Jan van Steendelaar

Paardentram, rechts op de bok staat Johan van Geerestein als menner, links naast hem Peter Koppen die jarenlang conducteur was. De naam van het jongetje op de treeplank is niet bekend.

Inleiding

Terwijl Europa zich langzaam herstelde van de gevolgen van de Eerste Wereldoorlog, moest de paardentram, die sinds 1895 door de gemeente Soest in stand werd gehouden, het opnemen tegen de trein. 'Bello' op de in 1898 geopende spoorlijn Utrecht-Baarn werd een steeds grotere concurrent van de paardentram. De tram verloor. Een uiterste poging tot instandhouding van de tramlijn, het vervangen van de twee paarden die de tram trokken door een vrachtauto (waardoor in feite de eerste gelede bus ontstond), had ook niets uitgehaald. In 1924, nog geen dertig jaar na de eerste rit op 1 juli 1895, werd hij opgeheven. Al het materieel werd geveild.

De eerste autobus

Toch raakte Soest daarmee niet het personenvervoer over de weg kwijt. Johan van Geerestein zag bij het dreigende verdwijnen van de tram mogelijkheden voor een rendabele exploitatie van een buslijn. Aanvankelijk alleen van Soest naar Amersfoort, waarmee hij in 1921 begon, korte tijd later ook naar Baarn. Hij schafte een autobus aan, in feite niets anders dan een houten doos op wielen, die hij onderbracht in een garage aan de Nieuwstraat. Garage is overigens een overdreven aanduiding voor de houten schuur die als stalling en werkplaats diende. Later verhuisde Van Geerestein naar de Lange Brinkweg en nog weer later, in 1927, vestigde zich het busbedrijf in het garagecomplex aan de Birkstraat.

In de beginperiode reed Van Geerestein op de bonnefooi, maar zoals met alles moest er een officieel besluit worden genomen 'inzake vergunning tot het in werking houden van een autobusdienst'. Op 29 december 1926 hielden gedeputeerde staten (GS) van Utrecht een hoorzitting over de aanvraag van Van Geerestein. Er was geen enkel bezwaar ingediend, zodat GS niets in de weg stond om groen licht te geven, 'overwegende dat het hun College evenwel gewenscht voorkomt de vergunning voorloopig tot 1 maart 1932 te verleenen'. Er waren vanzelfsprekend voorwaarden aan de vergunning verbonden.
Het rijdende materieel moest 'wat getalsterkte en inrichting betreft zijn ten genoegen van het College. De tarieven en de dienstregeling moeten aan ▸

De paardentram getrokken door een automobiel.

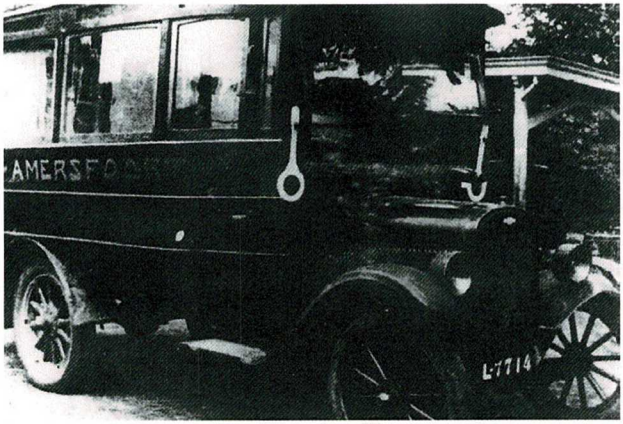

De eerste autobus, een T-Ford, van Johan van Geerestein die in 1921 werd ingezet op de lijn Amersfoort Baarn v.v. was nauwelijks meer dan een houten doos op wielen.

de goedkeuring van het College worden onderworpen. De ondernemer is verplicht zich te verzekeren tegen schade. De ondernemer moet voldoende reservematerieel in voorraad hebben, zoodat het vervoer geregeld kan plaats hebben'. Op 12 april 1927 kreeg de autobusdienst Baarn-Soest-Amersfoort en omgekeerd de officiële status.

'Goede bekenden'

Van Geerestein had inmiddels al de nodige ervaring opgedaan; eerst op de lijn Soest-Amersfoort, en sinds 1924, bij de opheffing van de paardentram, ook met een lijndienst op Baarn. Van enige regelmaat in het vervoer kon in die dagen echter geen sprake zijn, want soms moest er wel twee dagen gesleuteld worden om één dag met de bus te kunnen rijden! Nou ja, rijden... De bus mocht niet harder gaan dan vijftien kilometer per uur. De chauffeurs, Johan en zijn broer Cees van Geerestein, zondigden wel eens tegen die regel. Dat kwam hen op een flink aantal bekeuringen te staan en als gevolg daarvan een regelmatig bezoek aan de kantonrechter. Zij waren 'goede bekenden' van hem geworden. Meestal bleef de boete beperkt tot twee kwartjes.

Vooral de Baarnse politie maakte het de Soester onderneming lastig. Een paardentram in het villadorp Baarn kon er nog net mee door, maar bussen werden er beschouwd als ordinaire vervoermiddelen. De inwoners van Baarn klaagden er regelmatig over bij de politie. Deze zag blijkbaar geen andere mogelijkheden dan de klagers tegemoet te komen door de Soester pioniers het leven zo zuur mogelijk te maken. Bij het minste of geringste 'vergrijp' kwam het bonnenboekje weer tevoorschijn.

Het was de tijd dat het publiek de halte bepaalde. Een caféhouder aan de Birkstraat bijvoorbeeld hing een vlaggetje buiten wanneer hij of een klant van de bus gebruik wenste te maken. Maar het simpele handopsteken was al voldoende voor de buschauffeur om te stoppen. Al naar gelang de

belangstelling onderweg duurde dezelfde rit nu eens tien minuten, dan weer een kwartier of zelfs twintig minuten! In de eerste bus, een T-Ford, waren maar twaalf zitplaatsen. Er reden echter wel eens dertig passagiers mee. Dit was mogelijk doordat de bus van brede spatborden was voorzien en bovendien een plat dak had... Ofschoon zo'n groot aantal passagiers natuurlijk niet was toegestaan, kneep de chauffeur meestal een oogje dicht, vooral omdat de concurrentie zeer groot was. Ook in Soest woedden af en toe concurrentieoorlogen. De busondernemingen schoten in het begin van de jaren twintig als paddenstoelen uit de grond. Andere lijnbussen dan die van Van Geerestein vertrokken vijf minuten eerder of blokkeerden de weg. Uiteindelijk bleken al die concurrenten niet meer te zijn dan eendagsvliegen te zijn en konden ze het tegen de onderneming van de Soester broers niet bolwerken.

Links van de weg

De wegen waren toentertijd slecht. De paardentram naar Baarn had daar geen last van. Bovendien was de rails gelegd in een goed bestraat weggedeelte. De buschauffeurs maakten daar zoveel mogelijk gebruik van. Heen was daar geen bezwaar tegen, maar terug reden ze dan altijd links van de weg. Hetgeen de speurende Baarnse wetsdienaars niet ontging en Van Geerestein bekeuring nummer zoveel opleverde. De bussen werden ieder jaar groter. Toen er op de drukste lijn een nieuwe kwam met plaats voor 23 passagiers, vroeg het publiek zich bezorgd af of 'je nou zonder ongelukken te maken met dat ding van Baarn naar Amersfoort kunt komen'. In het begin was er geen sprake van wisseldiensten; beide broers reden van 's morgens vroeg tot 's avonds laat. Eerst alleen van Soest naar Baarn, later van Amersfoort naar Baarn. Nog weer later werd Soesterberg in het lijnennet opgenomen en moesten er bussen en chauffeurs bijkomen. Het reizend publiek was maar matig met de nieuwe chauffeurs ingenomen. Ze reden zo hard... Evenals nu was ook in die tijd het busvervoer geen vetpot. De onderneming van Van Geerestein had zich weliswaar steeds verder uitgebreid, maar het geld raakte op, terwijl er eigenlijk geïnvesteerd moest worden. Donkere wolken pakten zich boven het bedrijf samen. Er moest geld komen om het hoofd boven water te houden, maar Johan van Geerestein kon het nergens lenen. In 1930 was de financiële nood zo hoog gestegen, dat de oprichter besloot zijn bedrijf van de hand te doen. Op dat moment dook Willem Cornelis Tensen op in Soest. Hij nam het bedrijf over. Johan van Geerestein vertrok naar Apeldoorn, waar hij met succes een touringcarbedrijf opzette, broer Cees trad in dienst bij de nieuwe busonderneming W. C. Tensen. Over de verdere ontwikkeling van het busvervoer in Soest gaat de volgende aflevering. ■

Foto's allen uit het fotoarchief Jan van Steendelaar

Eens een vroedvrouw, altijd een vroedvrouw

Door Hans Kruiswijk

Dat is de stellige opvatting van de 93-jarige mevrouw Fugers-Mineur bij een terugblik op de 16 jaren, dat zij als vroedvrouw de bevolking van Soest diende. De in Amsterdam geboren Soestse kwam op 9-jarige leeftijd in haar huidige woonplaats terecht. Na vijf jaar verhuisde het gezin naar Brabant, waar Christel Mineur op 18-jarige leeftijd startte met de opleiding tot verpleegkundige en die ook afmaakte. Een oudere zus volgde de vroedvrouwenopleiding in Heerlen. Daar voelde Christel ook wel wat voor. Ze bewandelde dezelfde weg en slaagde op 26-jarige leeftijd. De kersverse verloskundige wilde graag terug naar Soest. Dat lukte door in 1946 de praktijk over te nemen van een collega die op de Pelikaanweg woonde. "Toen had ik een eigen praktijk en was ook meteen gemeentelijk vroedvrouw. Bij de gemeente verdiende ik niks, behalve als ik in het woonwagenkamp een bevalling deed. Ik verdiende in de praktijk 17 gulden vijftig. Daar moest ik alles voor doen: een half jaar controle, dan de bevalling en dan nog tien dagen nazorg. Een bevalling deed ik gans alleen. Stuitliggingen en tweelingen hoorden daar ook bij. Ook bevallingen van vrouwen die al een keizersnede achter de rug hadden kwamen voor. Wat een verantwoordelijkheid eigenlijk. Maar ik vond het het mooiste beroep. Telkens was het weer een wonder als er een kindje ter wereld kwam."

Arm

Christel heeft veel zorgen gezien. De armoede in Soest was groot. "Soms moest ik een gordijntje gebruiken om het kindje af te drogen. En als er geen badje was, dan gebruikte je de broodtrommel. Daar past zo'n kindje prima in. Veel arme mensen woonden 'achter Den Engh' Op een koude winternacht hielp ik eens een moeder aan de Wieksloot die haar vijfde kindje kreeg. t' Ging zo snel dat het kindje dampend geboren werd in het onverwarmde slaapkamertje van het simpele huisje. De damp sloeg er af, want er was alleen een kacheltje in de woonkamer. Ik deed op een keer een bevalling, waarbij het laken van de kraamvrouw in de bedstee was vastgevroren aan de muur. Bij nacht en ontij ging ik op pad. Om 24.00 uur ging de straatverlichting uit en dan moest ik in het stikdonker in mijn eentje De Eng over. Wat heb ik geploeterd. In de winter duwde ik mijn fiets door de sneeuw en na een storm moest ik over omgevallen bomen klauteren. Dikwijls was er geen geld. Dan kreeg ik wel eens een stuk spek mee als betaling voor de verleende diensten.

Woonwagenkamp

"Ik moest een keer een bevalling doen op het woonwagenkamp in De Birkt. Dan ging er een agent mee. De kampbewoners vonden dat maar niks, ze voelden zich beledigd. Op een nacht kwamen twee mannen van het kamp me met een auto ophalen. Er zat geen dop op de radiator en er was geen voorruit. In de bocht vloog de deur eruit. Toen moest ik me heel goed vasthouden, anders was ik uit de auto gevlogen." Christel ziet het verleden allemaal nog als film voorbij gaan. "In mijn hart ben ik altijd vroedvrouw gebleven. Later kom je de moeders nog eens tegen met hun gegroeide kindje. 'Weet U het nog', krijg ik dan te horen. "Ik denk nu nog wel eens dat er 's nachts gebeld wordt. Maar die tijd is voorgoed voorbij."

Op 11-6-1946 trouwde Christel Mineur in de Mariakerk met radioman Henk Fugers. Er vormde zich een erehaag van jonge moeders met hun kinderwagens.

Dokter De Vos (1893-1954)

Pieter Gerardus de Vos is op 27 juli 1893 in Amsterdam geboren, zijn vader was leraar. Na zijn studie geneeskunde aan de Gemeente Universiteit Amsterdam (GU), tegenwoordig de Universiteit van Amsterdam (UVA), vestigde hij zich in 1919 als huisarts in Soestdijk. De praktijk was gevestigd in een villa aan de Lindenlaan. Enkele jaren later kocht dokter De Vos het belendende perceel, een aardappellandje op de hoek met de Prins Bernhardlaan, toentertijd nog Holleweg genaamd. Het oorspronkelijke doktershuis aan de Lindenlaan bestaat nog steeds, op het landje ernaast is veel later wel een villa gebouwd, maar niet voor de dokter.

Door Herman Schoemaker

Dokter De Vos bemenste met zijn vrouw Cornelia Geertruida Maria van Everdingen (1897-1976) de dokterspraktijk vanaf 1919. Een huisarts was toen 24 uur per dag, 7 dagen per week huisarts. Bevallingen (alleen voor draagkrachtigen!) en stervensbegeleiding behoorden tot de gewone taken van de huisarts. Onlangs tekende ik uit de mond van een van de zonen (Frits) op dat zijn vader eens een toen recente verhandeling over een gecompliceerde bevalling las. Hij merkte toen droogjes op "dat heb ik pas samen met collega Rupert al toegepast". De dokter had ook een luisterend oor voor mensen met allerhande problemen. Mevrouw De Vos was behalve moeder van drie kinderen (twee zonen en een dochter) en centrum van de dokterspraktijk ook ongediplomeerd, bijna fulltime apotheker. Dokter De Vos had haar daarvoor opgeleid. De apotheek was op de eerste verdieping gehuisvest. Na school liepen de kinderen direct naar boven, waar als regel moeder uren bezig was 'poeders te vouwen'. Dit behelst het zakjes vouwen en vullen met poeders en recepten te sorteren. De kinderen doorliepen de openbare lagere school aan de Molenstraat, die gemakkelijk was te bereiken via een paadje tussen de korenvelden. Dokter De Vos koos kennelijk rechtstreeks voor openbaar onderwijs,

want de School met den Bijbel lag tegenover de dokterswoning. Volgens de adresboeken was hij remonstrant. In die tijd was verzuiling nog een normaal verschijnsel. Katholieken kozen bij voorkeur een katholieke dokter zoals dokter Rupert. Protestanten bezochten een niet katholiek zoals de remonstrantse dokter De Vos.

Stadwijck Lindenlaan 16

Afgezien van de drukke praktijk vroegen ook veel nevenactiviteiten aandacht. Dokter De Vos was vrijwilliger bij de Soester brandweer. Regelmatig was de dokter tijdens een fel onweer niet thuis. De kinderen kropen bij moeder, vader was blussen. Natuurlijk was de brandweerman een held in de ogen van de kinderen. Later werd De Vos voorzitter van de brandweervrijwilligers.

Ook de familie De Vos kende zorgen. Dochter Nolda (1920) werd voor de oorlog, tijdens haar opleiding in het Wilhelminagasthuis (Amsterdam), ernstig ziek (tbc met complicaties). Zij is gedurende lange tijd thuis verpleegd, gelukkig met goede afloop. Een bevriende relatie van de familie had een draaibare verpleegplek in de tuin gebouwd, zodat Nolda met de zon kon meedraaien.

Nolda, Frits/Sven en Piet/Bram de Vos

De zonen van dokter De Vos in de Tweede Wereldoorlog.

„Engelandvaarder en Sachsenhausen"

De Tweede Wereldoorlog ligt inmiddels bijna 70 jaar achter ons. De generatie die enige invloed op het verloop van de oorlog heeft gehad is op hoge leeftijd of leeft niet meer. Ook sommige Soesters hebben meer gewaagd dan anderen. Beide zonen van dokter De Vos hebben zich in het verzet begeven, maar het verloop van de oorlog liep voor hen heel verschillend. Frits heeft zijn ervaringen eind mei van dit jaar met mij gedeeld.

Luitenant Piet de vos 1945

De jongste zoon Piet (1924-2009) was na het doorlopen van het Baarnsch Lyceum in 1941 de studie medicijnen aan de Gemeentelijke Universiteit (GU) in Amsterdam begonnen. Hij hield zich als 17-jarige al met verzet bezig. Hij was ondermeer betrokken bij illegale pamfletten, later de verzetskrant Trouw. Met een uitrusting van de vrijwillige brandweer Soest kreeg hij toegang tot het gebombardeerde gebouw van de SD aan de Euterpestraat, thans Gerrit van der Veenstraat, in Amsterdam. Hij vernietigde en confisqueerde documenten. Hij besloot vervolgens naar Engeland te gaan om op een andere manier verzet tegen de Duitsers te plegen. Na een barre tocht via Parijs en de besneeuwde Pyreneeën bereikte hij Lissabon. Vandaar werd hij met zijn waardevolle kennis naar Engeland overgebracht. Hij werd opgeleid tot geheim agent en vertrouwd gemaakt met morseverbinding. Het drama van het Englandspiel, dat veel agenten in de val had gelokt, was beëindigd. In het pikkedonker werd hij op 9 september 1944 te Spanbroek boven Noord-Holland met zijn uitrusting en zender geparachuteerd. Tot de bevrijding heeft De Vos kans gezien om van onder het Wilhelminagasthuis in Amsterdam contact met Engeland te onderhouden. Spoedig na de bevrijding meldde hij zich trots als officier in uniform in een jeep bij zijn ouders aan de Lindenlaan (op de Wikipedia pagina die aan hem gewijd is, staat dat hij in mei 1945 overleden is). Zijn ouders hadden na zijn vertrek uit Amsterdam jaren in grote angst gezeten. Piet, wiens naam in de oorlog was gewijzigd in Bram, heeft na de oorlog zijn studie in Delft voortgezet en is afgestudeerd. Aanvankelijk ambieerde hij een carrière bij een geheime organisatie, maar koos algauw voor een burgerlijk bestaan. Hij heeft wel de weg vrijgemaakt voor mijn werkzaamheden bij "Stay Behind". Door zijn huwelijk op 19 juni 1948 te Zaltbommel met een telg uit de bekende familie Philips (van de gloeilampenfabriek uit het zuiden van het land) had hij zijn toekomst goed geregeld.

Maar de zorgen van dokter De Vos in de oorlog beperkten zich niet alleen tot zoon Piet. Ook Frits was stevig bij de illegaliteit betrokken. Met Frits (1922) heb ik onlangs nog uitgebreid gesproken over het verleden. Frits was in de oorlog student medicijnen aan de GU te Amsterdam. Voordat Piet naar Parijs vertrok, sprak hij zijn broer Frits en vertelde hem dat hij naar Parijs vertrok en dat Frits, als hij iets illegaals nodig had, dan contact moest zoeken met ene "meneer van Dam". Vrij snel na het vertrek van Piet zocht Frits contact met deze Van Dam. Van Dam wilde Frits in Den Haag ontmoeten. Frits reisde dus naar Den Haag (dat kon toen nog), waar tijdens het koffiedrinken in een

restaurant plotseling twee agenten binnen kwamen, die hen arresteerden. Frits werd opgesloten in een cel op het politiebureau. De volgende ochtend werd hij verhoord, aan een bureau in de verhoorkamer zat tot Frits' ontsteltenis de foute SS-politieman Van Dam. Frits was in de val gelopen. Tijdens het verhoor werd naar Piet geïnformeerd. Van Dam had hem tot Parijs gevolgd en was hem toen uit het oog verloren. Tot grote woede van Van Dam merkte Frits toen op: "hij is je gelukkig te slim af geweest". Piet heeft geluk gehad, hij vertrouwde de verrader maar is op tijd vertrokken. De verraderlijke politieman is na de oorlog veroordeeld.

Rijbewijs van dokter P.G. de Vos

Frits was minder gelukkig, hij werd overgebracht naar de gevangenis in Scheveningen en vandaar later naar kamp Vught. Zijn ouders zagen hem niet meer terug. Na enige maanden ging hij van kamp Vught via een barre treinrit naar Sachsenhausen bij Berlijn. Na enkele maanden verder naar een kamp in Midden-Duitsland, waar hij als dwangarbeider werd afgebeuld en uitgehongerd. Iedere ochtend moest men om 4 uur in het donker opstaan om dan te worden afgemarcheerd naar een vreselijke tewerkstelling. Hij moest zakken cement van 50 kg uit een goederenwagon lossen. Hij werkte zonder te weten aan de bouw van ondergrondse montagehallen voor de bouw van V2 raketten. Duizenden dwangarbeiders hebben daar gecrepeerd. Als skelet in streepjesvodden is hij door de geallieerden bevrijd. Frits werd overgebracht naar Roermond, daar schreef hij een kaart aan zijn ouders. Piet was al thuis in bevrijd Soest. Als geallieerd officier kwam hij direct per jeep naar Roermond om Frits op te halen. Frits woog nog geen 40 kg. Eindelijk was de familie na alle jaren weer compleet. Frits is in Amsterdam afgestudeerd en is jarenlang als huisarts in Amsterdam werkzaam geweest.

Een drukke praktijk en zorgen om het gezin eisten een tol aan dokter De Vos. Zijn zoon Frits herinnerde zich onlangs in een interview dat vader soms ziek boven verzorgd werd. Dokter Stroband heeft hem regelmatig verzorgd en vervangen. Eind 1952 heeft dokter Tervoert de praktijk overgenomen en voortgezet. De familie De Vos is naar Doorn verhuisd, waar dokter P.G. de Vos in 1954 is overleden.

Foto's collectie familie De Vos

Gezondheidszorg in Soest in de periode 1880-1910

Met het aantreden van dokter Batenburg in mei 1880 brak er een periode van stabiliteit aan in de professionele geneeskundigen die de inwoners van Soest ter beschikking stonden. Als verloskundige was Dirkje Bosboom-Hilhorst nog steeds actief. Dokter Batenburg bekleedde het gemeentelijk geneesheerschap en verzorgde de armen namens de Commissie van Weldadigheid. Daarnaast mogen we ervan uitgaan dat Greidanus vanuit Baarn ook nog wel wat patiënten onder zijn hoede nam. In Baarn, dat toen wel wat meer inwoners dan Soest had, waren er twee artsen actief, namelijk Greidanus en Voorthuijsen. Alleen al uit dankbaarheid zou Greidanus zijn Soester sympathisanten wel doktershulp moeten blijven verlenen.

Door Ton Hartman

Soest, 20 Mei. Door den Raad is, ter vervanging van Dr. S. Greidanus, die met ingang 1 April ll. van de verdere waarneming dier betrekking was ontheven, benoemd: tot gemeente-geneesheer alhier den med. en arts J. A. G. Batenburg, sedert 1874 als zoodanig gevestigd te Groenlo (Gelderland.)

Nieuwe Amersfoortsche Courant van 22 mei 1880.

Dokter J.G.A. Batenburg

Dit is de eerste dokter wiens naam vereerd wordt met een straatnaam in de gemeente Soest, dat deze weg in Soesterberg ligt toont het historisch besef van de toenmalige straatnaamcommissie. Want Batenburg is dan wel 30 jaar huisarts geweest, Soesterberg was niet zijn geliefde buurtschap. In het vorige nummer hebben we kunnen lezen dat hij min of meer bedankte voor de armenzorg van de Rooms-katholieke armen. De enkele buitenplaatsbewoners die medische zorg nodig gehad zullen hebben, maakten makkelijker contact met dokter Snellen, die woonde aanzienlijk dichterbij. Trouwens, het is nog maar de vraag hoeveel inwoners van Soest(erberg) de naam Batenburg associëren met de dokter. De naamsbekendheid van zijn gelijknamige zoon J.G.A. Batenburg (1888-1955), die meer dan 30 jaar gemeentesecretaris in Soest is geweest, is vele malen groter.

Terug naar onze dokter, bij het schrijven van een korte levensschets wordt meestal begonnen met de personalia. Daar komt een opmerkelijk gegeven bovendrijven, dokter Batenburg is in Oegstgeest geboren op 31 januari 1846. Op papier heeft hij geen gelukkige start gemaakt, zijn moeder Maria Margot Wilhelmina Hubertine Josephine Clementine Stallenberg (1815-1895) was niet

gehuwd, dus begon Johannes Gerardus Arnoldus als Stallenberg zijn leven. De keuze van de gelijknamige voornamen bevestigen min of meer dat vader Batenburg (1819-1864) zijn vaderschap en verantwoordelijkheid erkende. In hetzelfde jaar, op 23 september 1846 huwen zijn ouders in Groenlo, zijn vader heeft zich aldaar gevestigd als dokter. De voorbereiding voor het huwelijk verliep niet vlekkeloos, er waren wat problemen. Mogelijk is de rivaliteit met de familietak Van Basten Batenburg daar debet aan. De broer van de grootvader van 'onze' Soester dokter Batenburg voegde zijn moedersnaam Van Basten toe aan zijn achternaam. Dat deed hij niet alleen om wat gewichtiger te lijken maar ook om een eeuwenoud studiefonds "Sancti Nicolai" te claimen. Dit familiefonds (afkomstig uit de in mannelijke lijn uitgestorven familie Van Basten) werd gevuld met opbrengsten van verschillende landerijen en besteed aan leden van de familie voor studiedoeleinden. Het oudste mannelijke familielid van de generatie, de collator, mocht bepalen wie recht had op een studiebeurs. J.G.A. de eerste (de dokter die in Oegstgeest vader werd) was de oudste zoon van de tweede generatie, met de wettiging van J.G.A. de tweede zou deze direct de oudste zoon van de derde generatie zijn. Maar de oudste neef was qua leeftijd ook wel aan het vaderschap toe en de volgende kinderen van het echtpaar Batenburg/Stallenberg konden wel dochters zijn! Dat de pastoor van Groenlo bang was voor zedelijk verval is achteraf geheel onterecht gebleken, in kerkelijk opzicht is deze familie Batenburg van grote waarde geweest. Uit het gezin van Batenburg/Stallenberg kwam een priesterzoon voort die plebaan van de Metropolitaankerk te Utrecht werd, ongeveer de rechterhand van de aartsbisschop. Maar ook de andere zonen van dit gezin kregen de kans om te studeren, opmerkelijk zeker gezien het ►

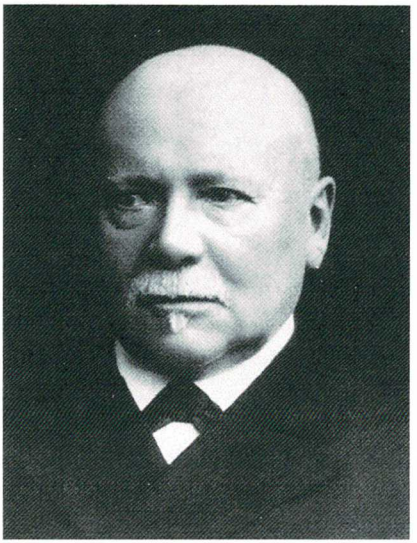

Dokter J.G.A. Batenburg

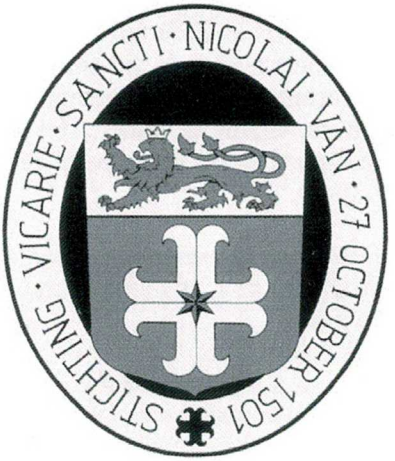

Embleem van het studiefonds

Links ziet u volgens G.J.M. Derks het eerste woonhuis van de familie Batenburg, het is gelegen aan de Van Weedestraat ter hoogte van het huidige huisnummer 215

vroegtijdige overlijden van de vader. 'Onze' Jan was pas 18 jaar toen zijn vader overleed, zijn jongere broers voltooiden hun studie ook en werden respectievelijk notaris, arts en pastoor. Zijn enige zusje zal in die tijd geen kansen op een studie geboden zijn. De studie van de twee artsen in dit gezin zijn grotendeels bekostigd uit de vicarie Sancti Nicolai. In tegenstelling tot hun vader studeren de zoons Jan en Michael aan de Universiteit Utrecht geneeskunde, Jan rond zijn studie af in 1872. Hij vestigt zich als arts in de plaats waar hij opgegroeid is en waar zijn vader al een dokterspraktijk had. Eind 1876 wordt hij tevens benoemd tot stadsgeneesheer van Groenlo, aantrekkelijk vanwege het honorarium daaraan verbonden. Jan trouwt op 24 oktober 1877 met Anna Maria Kolfschoten, een notarisdochter geboren te Wamel, wonende in het nabij gelegen Gendringen. Waarschijnlijk was hij niet de enige arts in Groenlo, na het overlijden van zijn vader was er immers een geneesheer nodig, dit zal ook de reden geweest zijn om op zoek te gaan naar een vacante plaats. Wie hem getipt heeft over Soest is niet bekend, er is zelfs geen aanwijzing te vinden. Het jonge gezin vestigt zich volgens de interpretatie van Gérard Derks in het pand dat het laatst bekend was als Van Weedestraat 37-39-41.

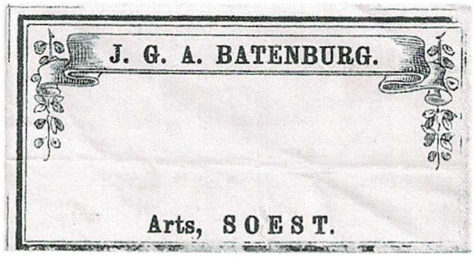

Delicaat puntje bij zijn benoeming in de gemeenteraad van 20 mei 1880 was dat hij werd voorgesteld als J.G.A. van Basten Batenburg, voor de toenmalige familieverhoudingen zoiets als kat en hond. Gelukkig werd de correcte naam wel aan de media doorgegeven.

De Commissie van Weldadigheid doet de eerste betaling op 31 maart 1882, van deze Commissie ontvangt hij een jaarwedde en een bedrag voor medicijnen. Verschillende familiepapieren worden bewaard in het Gelders Archief te Arnhem, daaronder een reprimande van de Commissie van Weldadigheid gedateerd 2 september 1896. Blijkbaar berust alles op een misverstand, want op 7 september is de brief met excuses vanuit deze Commissie gedagtekend.

Onze inschatting dat Soest voldoende inwoners had om een arts aan het werk te houden blijkt misplaatst toen we deze advertentie ontdekten in de Gooi en Eemlander van 15 januari 1887. Als de reistijden aan de patiënt doorberekend werden kon het aardig in de papieren gaan lopen. Toen in 1894 de gemeenteraad van Eemnes voor tijdelijk een gemeente arts moest benoemen werd ook voor de sollicitant Batenburg gekozen, waarschijnlijk was hij daar toch vrij bekend. (Gooi en Eemlander 3 februari 1894).

Boodschappen
voor **Doctor J. BATENBURG** te SOEST worden te EEMNES aangenomen door C. KUIJER, **Eemnes-Binnen,** en Wed. VERSCHUUR te **Eemnes-Buiten.**

Gooi en Eemlander van 15 januari 1887

— Een niet kleinzeerig persoon is de landbouwer H. aan de Vuursche, die dezer dagen met een wagen met sparren door 't bosch reed, struikelde, waardoor het rad over zijn been ging en dit lichaamsdeel brak. Hij bond een zakdoek stevig om het gebroken been en strompelde nog een eind verder, doch kon niet meer zoodat hij aan den kant der weg besloot hulp af te wachten, die spoedig opdaagde, daar docter Batenburg uit Soest daar toevallig met zijn rijtuig langs kwam, en verdere hulp verleende. Deze krasse persoon is 65 jaren oud.

Gooi en Eemlander van 12 maart 1892

De arts in praktijk

De vereniging Eerste Hulp Bij Ongelukken werd pas opgericht in 1893, maar ook dokter Batenburg verleende natuurlijk al 'eerste hulp'. In De Gooi en Eemlander van 12 maart 1892 een mooi voorbeeld wat onder Baarn plaatsvond. Gevarieerd kun je de werkzaamheden van Batenburg wel noemen, in een geruchtmakende vechtpartij met een dubbele doodslag, die op 9 februari 1896 op de Rijksstraatweg (de huidige Birkstraat) te Soest plaatsvond, wordt de dokter als deskundige bij de rechtbank opgeroepen. Als lijkschouwer had hij de slachtoffers moeten onderzoeken (Algemeen Handelsblad 24 maart 1896). Mocht er gedacht worden dat 'comazuipen' iets van deze tijd is, dan berichtten de kranten enkele dagen na 3 juni 1896 allemaal dat ten gevolge van de 'eerste steenlegging' van de boerderij van Kraaikamp te Soest er twee mannen slachtoffer waren van teveel jenever. Ook hier werd Batenburg om hulp geroepen maar hij kon alleen nog de dood constateren. Wel baatte zijn hulp bij een drietal andere drinkebroers die er ook slecht aan toe waren. En bij de geboorte van Prinses Juliana kreeg dr. Batenburg te maken met een 'vuurwerkslachtoffer', nadat de dokter het verband gelegd had werd de jongen naar het ziekenhuis in Utrecht gebracht.

In dit artikel is eerder opgemerkt dat dokter Batenburg niet bijster veel interesse in Soesterberg had, maar in de functie van lijkschouwer bezocht toch hij het buurtschap. Hij constateerde de dood door hartverlamming van Piet Claessens, bijgenaamd Pieter de Wilde, een rondreizende stoelenmatter zonder bekende woonplaats. Volgens de Gooi en Eemlander is hij door de politie op de algemene begraafplaats begraven, gebeurde dit door de politie omdat hij nog twee dagen gevangenisstraf moest uitzitten? ▸

Huize "De Batenburg"

Mevrouw BATENBURG te Soest vraagt tegen 1 Mei a.s.

eene R. K. Dienstbode,

als **Meid-alleen**, kunnende koken, voor een jong huishouden. Zich te vervoegen aan genoemd adres.

Gooi en Eemlander van 20 juli 1901

Huis en Haard

Met het gestaag groeiende gezin en de benodigde praktijkruimte kreeg dokter Batenburg behoefte om een respectabele dokterswoning te laten bouwen. Omtrent de architect Gerhardus te Riele Wzn. en de aanbesteding heeft u meer kunnen lezen in een artikel van Frank Rupert in het zomernummer 2014 van dit blad. Veertien aannemers hadden belangstelling om te bouwen, daarvan was R. v.d. Spoel uit Deventer de laagste inschrijver voor een bedrag van 16475 gulden, volgens Het Algemeen Handelsblad van 30 mei 1893. Met het betrekken van het nieuwe huis was er de mogelijkheid om ook de 'dienstmeid' intern te laten verblijven. Maar om onder hetzelfde dak te overnachten moesten ze wel van hetzelfde 'houtje' als de familie zijn. In oktober verschijnt dezelfde advertentie opnieuw, maar nu is noodhulp ook welkom. Ook met de keuze van het personeel komen de historische banden weer tot uiting: de kindermeisjes Bernadina C.M. Tangelder en Dorothea Kleinegris komen uit Wisch en Gendringen en de keukenmeid Hendriksen uit Zevenaar.

Soest. Toen dr. Batenburg dezer dagen met zijn tilbuty de spoorlijn nabij de halte Soestdijk passeerde, struikelde het paard, waardoor hij en de naast hem zittende koetsier uit het rijtuig werden geslingerd. Laatstgenoemde kwam er met een lichte verwonding aan de hand af, maar dr. B bekwam een ernstige hoofdwonde, zoodat hij bewusteloos bleef liggen en in een nabijzijnd huis moest worden gedragen. Gelukkig is zijn toestand thans bevredigend.

Rotterdamsch nieuwsblad 25 juli 1888

Soms wordt de dokter zelf patiënt, voor Batenburg gebeurde dit in juli 1901. Het paard voor de tilbury struikelde en de koetsier en Batenburg werden van de bok geslingerd. De dokter was bewusteloos en moest een nabij huis binnengedragen worden. Dit zou weleens zijn eigen huis geweest kunnen

zijn, want het incident vond plaats bij de spoorhalte Soestdijk. Maar ook in het gezin van hem waren er tragische gebeurtenissen, in het Rotterdamsch Nieuwsblad van 25 juli 1888 stond het volgende bericht:

— Te Soest is het 2-jarig dochtertje van den heer Batenburg uit een dakvenster gevallen. Het kind kwam met zulk een kracht op den straatweg terecht, dat het na korten tijd overleed.

Advertentie 12 juni 1886

Betrokken bij de Soester samenleving

Maatschappelijk gezien was Batenburg ook betrokken bij de Soester samenleving, bij de oprichting van de Soester Brandverzekering in 1885 was hij commissaris. Ook bij de Soester Paardentram Maatschappij bekleedde hij een commissariaat. Of het als tussenpersoon optreden voor een min ook onder maatschappelijk werk valt moet u zelf maar beoordelen. Deze advertentie komt uit de krant "Het nieuws van de dag : kleine courant" van 12 juni 1886. Natuurlijk was Batenburg nauw betrokken bij de R.K. parochie, bij het 40 jarig priesterfeest in 1896 van pastoor Van Peer was hij de voorzitter van het feestcomité. Ook werd hij lid van de Commissie tot wering van schoolverzuim die in maart 1901 door de gemeente Soest opgericht was en door de mede commissieleden tot voorzitter benoemd. Toen de 'Openbare Teekenschool' in oktober 1902 opgericht werd was hij bijna vanzelfsprekend lid van de commissie van toezicht. ▸

Op deze foto kunt u zien dat het eerste huis van dokter Batenburg erg dicht op de weg stond.

MIN.

Eene gezonde **MIN**, 18 jaar oud, zes weken oud kraams, zoekt een **dienst.** Adres: BATENBURG, *Arts*, Soest.

24 augustus 1912

Zaterdag 15 juli 1905 werd voor de dokter en zijn gezin een feestelijke dag, er werd gevierd dat hij 25 jaar gemeente geneesheer in Soest was. In de kranten wordt hij bejubeld tot in de zevende hemel en van de bevolking krijgt hij uit handen van de heer A.G. Wilkens een boekenkast met album. De boekenkast was van eikenhout met koperen beslag en in houtsnijwerk de jaartallen 1880 en 1905 aangebracht, het album was door de nonnen van het St. Josephsgesticht samengesteld. Onder de feliciteerders was de weduwe Bosboom, de vroegere vroedvrouw. De dag werd afgesloten met een concert van Patientia (PVO). Bij het 30 jarig jubileum verschijnt PVO weer, de dokter maakt bekend dat hij 1 januari 1911 stopt met de praktijk. Bij het bespreken van zijn opvolger blijkt weer dat Soesterberg niet door Batenburg bediend werd. Toch gingen de doktoren Batenburg en Rupert op een van de laatste dagen van december 1910 gezamenlijk naar Soesterberg, onderweg op de Paltz bleek de hulp voor een omgevallen fietsende Rijksambtenaar te laat.

Naast dokter was Batenburg natuurlijk vader, gezien de drukke werkzaamheden is het toch waarschijnlijk dat het grootste gedeelte van de opvoeding door moeders gebeurde, bijgestaan door een kinderjuffrouw. Wel gingen de zonen om te studeren algauw intern. In het bevolkingsregister staat onder andere Katwijk (seminarie Warmond) en Kerkrade (Rolduc) genoemd.

— Woensdag ondernam Dr. Batenburg met zijne familie een autotochtje naar Apeldoorn. Toen zij 's avonds terugkwamen en ter hoogte van de Kerkebuurt waren, bemerkten zijne kinderen dat de dokter onwel was geworden en geheel buiten kennis lag.

Onmiddellijk werd naar Dr. Rupert gereden, en werden den lijder de H.H. Sacramenten der Stervenden toegediend.

Zijn toestand is zeer zorgwekkend.

24 augustus 1912

Na de beëindiging van zijn werkzame leven kwam er iets meer tijd voor ontspanning. Op een dag in augustus 1912 ging het gezin (waarschijnlijk alleen de thuiswonende kinderen) een dagje naar Apeldoorn. Vermoedelijk hebben ze een automobiel gehuurd en met zoon Jan aan het stuur, die 26 februari 1912 zijn rijbewijs gekregen heeft, zijn ze afgereisd naar de Veluwe. Zouden ze daar Paleis "Het Loo" bezocht hebben? Maar na afloop van een gezinsuitje liep het verkeerd af, zie het krantenbericht. Zou de automobiel aan de dokter toebehoord hebben en was hij de chauffeur? Negen dagen later is hij overleden op 28 augustus 1912.

Tenslotte een overzicht van de dertien kinderen van dit echtpaar, opvallend is dat deze kiezen voor beroepen die veelvuldig in de familie Batenburg voorkomen.

Gezinsfoto vermoedelijk gemaakt ter gelegenheid van het 25 jarig huwelijksfeest in oktober 1902. Staand van links naar rechts: Herman, George, Threes, Toon. Jan en Ida. Op de voorgrond v.l.n.r.: Karel, Melchior, Michaël. Bernard staat niet op de foto. Collectie Paul Batenburg.

- George 1878-1947 bouwkundig technicus, overleden te Soestdijk.
- Bernard 1879-1960 pastoor, plebaan van de kathedrale kerk Utrecht, overleden te Soestdijk.
- Theresia 1880-1968 gehuwd met een notaris, overleden te Soestdijk.
- n.n. levenloos geboren 1882-1882.
- Frits 1883-1884.
- Herman 1885-1965 pastoor.
- Toon 1886-1957 huisarts in Amersfoort, volgens De Eembode van 2 december 1913 is hij geslaagd voor het artsexamen te Utrecht, te laat om zijn vader op te volgen, de geschiedenis herhaalt zich.
- Maria Margaretha Wilhelmina Hubertina 1887-1888 uit het raam gevallen en overleden.
- Jan G.A. 1888-1955 gemeentesecretaris van Soest, uitgebreide levensbeschrijving door Wim de Kam in het herfstnummer 2000 21e jaargang nummer 2 van dit blad.
- Michael 1890-1963 bouwkundig technicus.
- Melchior 1891-1971 pastoor.
- Ida 1894-1942 gehuwd met een tandarts.
- Karel 1895-1967 notaris. Zijn zoon Karel J.J.F. Batenburg (1923-1999) nam de praktijk over van zijn oom Toon en was ook huisarts te Amersfoort. Bij de achterkleinkinderen zijn ook alweer twee artsen gesignaleerd: Josefine Batenburg is revalidatiearts en de in Soest geboren René Batenburg is huisarts in Huizen.

Dokter Batenburg wordt opgevolgd door dokter Rupert, ook als gemeente geneesheer. Over deze bekende doktersfamilie zal Frank Rupert het een en ander beschrijven in een volgend nummer van dit blad. ■

Geraadpleegde bronnen:
Internet: familiesite www.batenburg.biz.
Koninklijke Bibliotheek krantenarchief www.delpherkranten.nl
"Een goed voor de eeuwigheid De Gelderse Vicarie Sancti Nicolai, 1501-2001". Conrad Gietman en Arjan Verschoor. Westervoort 2001.
Gemeentearchief Soest
Het Utrechts Archief toegang 79 dossiernummer 7510

HEILIGE FAMILIEKERK SOEST-ZUID 75 JAAR
Bijzondere priesterfeesten

Op 11 oktober 2014 was het 75 jaar geleden dat de H. Familiekerk in Soest-Zuid werd geconsacreerd door Mgr. Dr. J. de Jong, de toenmalige aartsbisschop van Utrecht. Dit feit wordt in het laatste kwartaal van 2014 gevierd met een aantal bijzondere activiteiten. In die 75 jaar werden enkele bijzondere priesterfeesten gevierd. Zo celebreerde pastor Joost Baneke op zondag 22 juni zijn eerste Heilige Mis in deze kerk, een dag nadat hij door kardinaal W. Eijk tot priester was gewijd in Utrecht. In deze bijdrage een terugblik op de bijzondere priesterfeesten die in de H. Familiekerk werden gevierd in de afgelopen 75 jaar.

Door: René van Hal

Ontstaan H. Familiekerk te Soest-Zuid

Op 11 oktober 1939 werd de H. Familiekerk door de aartsbisschop van Utrecht geconsacreerd, waardoor het kerkgebouw voor de erediensten mocht worden gebruikt. Tegelijkertijd kwam er daarmee een vierde katholieke parochie in de gemeente Soest, naast de Petrus en Paulus kerk (Soest-midden), de Carolus Borromeus (Soesterberg) en de Maria Onbevlekt Ontvangen (Soestdijk). Begin jaren '30 was daarvoor een initiatief ontstaan gezien de groei van de gemeente Soest naar meer dan 15.000 inwoners. In 1937 werd pastoor Rutger Lommerse door aartsbisschop Mgr. Van de Wetering benoemd als bouwpastoor voor de nieuwe kerk in Soest-Zuid. In 1935 was al een perceel grond aangeschaft om daar een kerk op te bouwen. Het besluit om een kerk te bouwen en een nieuwe parochie te stichten liepen door de crisis wat vertraging op. In november 1938 is uiteindelijk gestart met de bouw van de kerk, die 11 maanden daarna in gebruik kon worden genomen. Thans is dit kerkgebouw in Soest het oudste gebouw voor

katholieke vieringen in gebruik , het heeft dan ook de meeste kenmerken uit het 'rijke Roomse leven'. Bij het 50-jarig jubileum van de Parochie H. Familie in 1989 is door Peter van den Breemer een herdenkingsboek geschreven met daarin een uitgebreide beschrijving van de geschiedenis van deze parochie en haar kerk. Pastoor Lommerse zou tot zijn emeritaat in 1966 verbonden blijven aan deze parochie.

Bijzondere priesterfeesten in de H. Familiekerk

De H. Familiekerk is als parochiekerk gebouwd en vooral bestemd om regelmatig vieringen te houden. Dat gebeurt tot op de dag van vandaag nog steeds, alhoewel de parochie van de H. Familie inmiddels een parochiegemeenschap is geworden, die onderdeel uit maakt van de HH Martha en Mariaparochie. Hiertoe behoren parochiegemeenschappen in de gemeenten Soest, Baarn, Eemnes en De Bilt. In de 75 jaar dat de H. Familiekerk nu bestaat, heeft er ook een aantal bijzondere vieringen plaats gevonden. Enkele daarvan zijn priesterfeesten van priesters die zijn geboren of woonden in Soest. Dit betreft vier priesters die hun eerste Heilige Mis in de H. Familiekerk vierden, nadat ze vooraf tot priester werden gewijd. Eén priester, G. Smeele, werd in de H. Familiekerk tot priester gewijd en had daar vervolgens ook zijn eerste H. Mis. Daarnaast is één geboren Soester in de H. Familiekerk tot bisschop gewijd, Mgr. G. Wantenaar. We zullen deze zes bijzondere priesterfeesten in historische volgorde kort beschrijven. Vooraf is het wel zinvol nog even te wijzen op het verschil dat er bestaat bij priesters die afkomstig waren van de opleidingen die vanuit de Nederlandse Bisdommen werden geïnitieerd en die door de bisschoppen in de verschillende parochies worden benoemd en de priesters die behoren tot een van de vele congregaties, zoals Franciscanen, H. Harten. Deze laatste worden in de volkstaal paters genoemd. Vanuit Soest zijn er velen die via deze congregaties als missionaris in de Derde Wereld werkzaam zijn geweest. De priesters die via de Bisdommen zijn opgeleid worden meestal gewijd in de kathedrale kerk van het Bisdom. Voor de paters hangt het af van hoe dit in een congregatie geregeld is. Een priester kan slechts door de bisschop worden gewijd en daarbij wordt door veel congregaties gebruik gemaakt van een van de bisschoppen van de plaats waar hun orde is gevestigd. ▸

Antoon van den Bremer op de Filippijnen

1941: Pater Antoon van den Bremer SCJ

De eerste neomist die in de H. Familiekerk zijn eerste Heilige Mis celebreerde was pater Antoon van den Bremer op zondag 17 augustus 1941. Zijn ouders woonden aan de Birkstraat op boerderij "Oude Aarde". Pater v.d. Bremer behoorde tot de orde van het H. Hart van Jezus in Stein (Limburg). Onder begeleiding van een grote groep bruidjes (allemaal nichtjes) werd hij vanaf de pastorie naar de H. Familiekerk begeleid. Pastoor R. Lommerse, pastoor J. Hooijman uit Amersfoort en pater Van Rooijen uit Arnhem waren concelebranten bij deze eerste plechtige Heilige Mis. De gregoriaanse gezangen werden verzorgd door studenten van het Seminarie Rijsenburg. Aan het eind van de drukbezochte viering werd een priestercantate gezongen. In zijn ouderlijk huis aan de Birkstraat was er 's middags een receptie. De feestelijke dag werd afgesloten met een Plechtig Lof. Pater Antoon van den Bremer was 35 jaar missionaris op de Filippijnen. Hij is in 1999 in Tilburg overleden.

Kees Hartman aan het 'brevieren'.

1946: Kees Hartman

Kees Hartman,in Soest geboren en opgegroeid op boerderij "Gagelgat" aan de Birkstraat, was een wereldheer die op zondag 30 juni door Kardinaal de Jong tot priester was gewijd. Op zondag 7 juli 1946 droeg hij zijn eerste Heilige Mis op en celebreerde 's middags, zoals toen gebruikelijk was, een Plechtig Lof. Op zaterdag 6 juli arriveerde hij op Station Soestduinen, waar hij door een grote groep ruiters, verschillende katholieke verenigingen en de katholieke muziekvereniging Wilskracht uit Amersfoort werd

afgehaald en naar zijn van twee erepoorten voorziene ouderlijk huis aan de Birkstraat werd begeleid via een uitgebreide route door Soest-Zuid. Tijdens de route kwam hij ook langs de H. Familiekerk. Tot aan zijn emeritaat in 1984 is hij kapelaan, respectievelijk pastoor geweest in de diverse parochies in het Aartsbisdom Utrecht. Hij is in 2012 op 93-jarige leeftijd in Vleuten overleden. Zijn kelk die hij bij zijn priesterwijding had ontvangen heeft hij geschonken aan de Soester parochiegemeenschap.

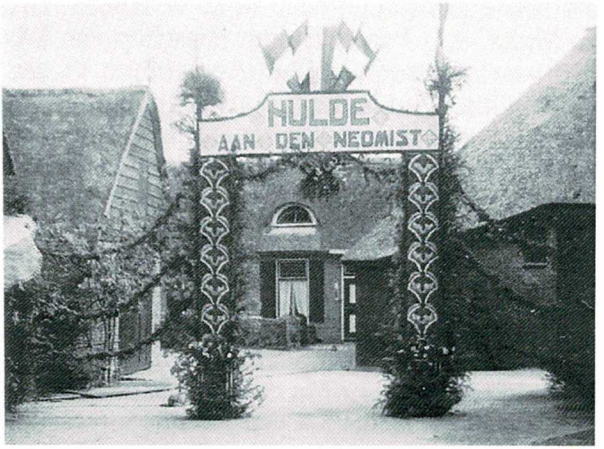

De erepoort bij zijn ouderlijk huis

1948: Bisschopswijding pater Gerardus Wantenaar MHM

Een heel bijzonder priesterfeest was de bisschopswijding van de in Soest geboren G. Wantenaar. Hij was als lid van de congregatie der Missionarissen van Mill Hill al vanaf 1928 werkzaam in Belgisch Congo. Door ZH Paus Pius XII is hij benoemd tot Titulair Bisschop van Uzalis (Noord-Afrika) en Apostolisch Vicaris van Basankusa (Belgisch Congo). Op woensdagochtend 28 april 1948 vond de bisschopswijding in de H. Familiekerk plaats. Dat gebeurde in aanwezigheid van ruim 70 kerkelijke hoogwaardigheidsbekleders, waaronder meerdere bisschoppen die hiervoor speciaal naar Soest waren gekomen. Dat het in Soest plaatsvond was op speciaal verzoek van Mgr. G. Wantenaar zelf, die met zijn geboorteplaats Soest en zijn aldaar wonende naaste familie wel een bijzondere band had. De wijding werd voltrokken door ZHE Mgr. N. Stam, Titulair Bisschop van Cedia en (oud-) Apostolisch Vicaris van Kisumu (Kenya). De andere bisschoppen die aanwezig waren bij deze wijding waren ZE Johannes Kardinaal de Jong, ▸

Monseigneur Gart Wantenaar

aartsbisschop van Utrecht, Mgr. W. Bouter, Bisschop van Niliore (India) en Mgr.J.W.J. Panis, Titulair Bisschop van Trisipa, Assistent Bisschop bij de Pauselijke troon en Oud-Apostolisch Vicaris van Menado (Celebes). De wijding werd in die tijd als een nimmer in de annalen van de gemeente Soest opgetekende gebeurtenis gekenschetst. Soest had ook uitgepakt met aan de vooravond van de wijding een tocht door Soest van de wijdeling en zijn speciale gasten vanaf de kerk van Maria Onbevlekt Ontvangen aan het Nieuwerhoekplein naar het kerkplein voor de H. Familiekerk, waar ook nog een aubade plaats vond. De Soesters werden opgeroepen de vlaggen uit te hangen en een plaats langs de route in te nemen. Op de woensdag zelf vond er aan het eind van de middag nog een defilé van katholieke verenigingen uit Soest plaats, dat werd afgesloten met een Plechtig en vooral Pontificaal Lof in de kerk. Mgr. G. Wantenaar heeft zijn functie van bisschop slechts 3,5 jaar kunnen uitvoeren. Hij overleed op 65-jarige leeftijd op 3 december 1951 te Basankusu.

Koos Houdijk

1949: Pater Luchesius (Koos) Houdijk OFM
Op 2e Paasdag 18 april 1949 heeft pater Lugesius Houdijk in de H. Familiekerk zijn eerste Heilige Mis opgedragen, daarbij geassisteerd door pastoor R. Lommerse, eveneens Soester van geboorte Kees Hartman, kapelaan te Duiven en pater S. van der Meer OFM. Pater Houdijk behoorde tot de orde der Franciscanen Minderbroeders (OFM). Op 1ste Paasdag had hij al zijn intrede gedaan in de feestelijk versierde H. Familiekerk toen hij een Plechtig Lof celebreerde. Het mannen- en jongenskoor zong de Missa Te Rogamus Domine van Delfino Thermignon en sloot de viering af met het priestercantate. Pater Houdijk heeft zijn functie van priester uitgevoerd in Nieuw-Guinea, waar hij ook is overleden.

Wijding van Gerard Smeele

1966: Pater Gerard Smeele sss
Ten tijde van het 2e Vaticaans Concilie is pater Gerard Smeele tot priester gewijd. Dat gebeurde in de H. Familiekerk op zondag 13 november 1966 door Mgr. Th. Hendriksen, hulpbisschop van het Aartsbisdom Utrecht.

Pater Smeele behoort tot de congregatie van het Heilig Sacrament (sss) en vertrok na zijn seminarietijd in Stevensbeek en noviciaat te Baarlo naar Recife in Brazilië, waar hij zijn opleiding theologie heeft afgerond. Hij doet nog steeds parochiewerk in Brazilië en woont op dit moment in Belo Horizonte. Bij de wijding waren aanwezig de pater-provinciaal, dr. Nelis uit Nijmegen, de paters De Jong, Van Looy en Smit, evenals pastoor Van Gendt, die toen was aangesteld voor de H. Familiekerk. Als ceremoniari waren aangesteld dr. Braam en kapelaan G. Weersink. Ook in deze viering werden de gezangen verzorgd door het parochieel koor, terwijl de gregoriaanse gezangen werden gezongen door het studentenkoor Filosoficum Dijnselburg. Omdat de parochie hem niet met lege handen naar de missie in Brazilië wilde sturen, werd er die dag een bliksemactie gehouden. Bijzonder daaraan was dat bij elke duizend gulden die werd opgehaald de klokken werden geluid. Dat gebeurde in totaal 4x tijdens het uur dat deze bliksemactie duurde.

2014: Joost Baneke

De 5e en meest recente priester die voor de eerste maal voorging in een plechtige Heilge Mis, was op zondag 22 juni Joost Baneke, die sinds een jaar in Soest woont en na zijn diakenwijding op 16 november 2013 als lid van het pastoraal team van de Martha & Mariaparochie werd benoemd, waaronder ook de RK gemeenschap van Soest valt. Ook in deze feestelijke viering waren een groot aantal priesters aanwezig die concelebreerden, o.a. 2 Dominicaanse studievrienden (Vivian Boland O.P. en Richard Conrad O.P.), pater Sumeth Perera S.J. en de in Soester werkzame priesters Ton Huitink (pastoor) en emeriti Frans Zwarts, Wil Veldhuis en Hans van de Schepop.

De traditionele rijtour anno 2014, v.l.n.r. Gerard Hilhorst en Kees Werkhoven op de bok, de twee studievrienden en neomist Joost Baneke, deze draagt het traditionele priesterboord. Foto René van Hal

H. Familiekerk altijd feestelijk aangekleed

Dankzij de wandschildering en de glas in lood ramen van Abram Stokhof de Jong heeft de H.Familiekerk al een permanente stemmige aankleding. Voor bijzondere gelegenheden wordt er wat extra gedaan. Hoewel de omvang van de versieringen bij deze priesterfeesten wat is afgenomen, wordt de kerk en omgeving altijd feestelijk versierd met bloemen, vanen, vlaggen en wimpels. Neomisten (nieuwe pasgewijde priesters) zijn voor een kerk bijzonder, zeker nu ook door een daling van het aantal priesterwijdingen de kans op een dergelijke gebeurtenis afneemt.

Interieur van de H. Familiekerk tijdens de tentoonstelling 75 jaar H. Familiekerk. Foto René van Hal

In de grote katholieke gezinnen van vroeger was er altijd wel één zoon of dochter die religieus (in de betekenis van kapelaan, pastoor, pater ,broeder of zuster) werd. Een feestelijke aankleding van de kerk is altijd een belangrijk aandachtspunt, niet alleen bij dit soort hoogtepunten in de katholieke kerk. ■

Geraadpleegde bronnen:
"Vijftig Jaar", parochie H. Familie Soest-Zuid door P.J. v.d. Breemer, in 1989 uitgegeven bij gelegenheid van de herdenking van het 50-jarig bestaan van de parochie. Artikelen in Soester Courant, Amersfoortse Courant.

De leden van de Historische Vereniging Soest - Soesterberg werken in een aantal werkgroepen om onderzoek te doen en gegevens vast te leggen.
Voor nadere informatie kunt U met de contactpersonen overleggen, te weten:

Genealogie:	**Wim Routers**	routers@xmsnet.nl	035-6010169
Mondelinge geschiedenis:	**Wim de Kam**	wpdekam@ziggo.nl	035-5880048
Contact Gemeentelijke Monumentencommissie:	**Vacature**		
Evenementen commissie:	**Hanneke Roskam**	hanneke@roskam.nu	035-6018750
Contact Museum Oud Soest:	**Cees Vos**	ceesjvos@casema.nl	035-6021008
Soesterberg	**Coby van Esseveld**	histversoesterberg@gmail.com	0346-353150
Redactiecommisie	**Piet van Elteren, Dick van Fulpen, Ton Hartman**		
Redactie-adres	**Ton Hartman,** Birkstraat 109, 3768 HD Soest ton.hartman@telfort.nl		035-7851770
Layout	**Menno Zweers (Omslag Wim Routers)**		

De contributie per jaar:
€ 20,00 voor leden in Nederland - € 25,00 voor leden in het buitenland - € 35,00 voor het bedrijfsleven - Betaling contributie op rekeningnummer NL66RABO0359902235
Losse oude nummers:Verkrijgbaar bij het redactieadres Leden € 2,50 Niet leden € 5.00

Copyright - Historische Vereniging Soest - Soesterberg
Indien niet anders aangegeven komen de afbeeldingen uit de collectie van de HVS en/of uit het Gemeente Archief Soest

Alle rechten voorbehouden. Overname uit deze uitgave is alleen toegestaan na schriftelijke toestemming van het bestuur van de Historische Vereniging Soest - Soesterberg. Redactie en bestuur zijn niet verantwoordelijk voor de inhoud van de aangeboden kopij en beeldmateriaal.

Volgende editie verschijnt half maart 2015
Zie www.hvsoest.nl voor meer informatie

HISTORISCHE VERENIGING
SOEST/SOESTERBERG

Historische vereniging
Soest/Soesterberg
www.hvsoest.nl
Steenhoffstraat 46
3764 BM Soest

Drukwerk verzorgd door:

PRACTICUM
www.practicum.nl